

Міжнародні наукові інтернет-конференції
юридичного та історичного спрямування

АКТУАЛЬНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРАВОВОЇ ТА ІСТОРИЧНОЇ НАУКИ

ISSN 2617-2364

Випуск 63

*МАТЕРІАЛИ
МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВОЇ
ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ*

www.lex-line.com.ua

11-12 липня
2024 р.

 AKADEMIA NAUK STOSOWANYCH
WYŻSZA SZKOŁA ZARZĄDZANIA I ADMINISTRACJI
W OPOLE

Україна, Тернопіль – Польща, Ополе 2024

УДК 340 (063)

А 437

Актуальні дослідження правової та історичної науки. Випуск 63: матеріали Міжнародної наукової інтернет-конференції (м. Тернопіль, Україна, м. Ополе, Польща, 11 – 12 липня 2024 р.) / редкол. : О. Яремко та ін. ГО “Наукова спільнота”. WSZIA w Opolu. Тернопіль : ФО-П Шпак В.Б. 2024. 72 с. ISSN 2617-2364.

У виданні вміщено наукові публікації Міжнародної наукової інтернет-конференції «Актуальні дослідження правової та історичної науки» (Випуск 63) з юридичних та історичних питань, яка відбулася 11-12 липня 2024 р. за сприянням Громадської організації “Наукова спільнота” (Україна) та Wyższa Szkoła Zarządzania i Administracji w Opolu (Польща).

Матеріали коференції також оприлюднено на сайті конференції:

www.lex-line.com.ua

Оргкомітет ГО Наукова спільнота:

Яремко Оксана Михайлівна, кандидат юридичних наук, доцент, Західноукраїнський національний університет;

Станько Ірина Ярославівна, кандидат юридичних наук, адвокат;

Назарчук Оксана Михайлівна, доктор філософії (Ph.D.), ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»;

Гомотюк Оксана Євгенівна, доктор історичних наук, професор, Західноукраїнський національний університет;

Біловус Леся Іванівна, доктор історичних наук, кандидат філологічних наук, професор, Західноукраїнський національний університет;

Ребуха Лілія Зіновіївна, доктор педагогічних наук, кандидат психологічних наук, професор, Західноукраїнський національний університет;

Недошитко Ірина Романівна, кандидат історичних наук, доцент, Західноукраїнський національний університет;

Стефанишин Олена Василівна, кандидат історичних наук, доцент, Західноукраїнський національний університет;

Ухач Василь Зіновійович, кандидат історичних наук, доцент, Західноукраїнський національний університет;

Русенко Святослав Ярославович, аспірант, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка.

Адреса оргкомітету:

46005, м. Тернопіль, а/с 797

тел. +380979074970

E-mail: lex-line@ukr.net

Тексти опубліковано у авторській редакції. Відповідальність за достовірність наданої інформації несуть автори, їхні наукові керівники та рецензенти.

Всі права захищено. У разі будь-якого використання опублікованих матеріалів посилання на джерело є обов'язковим.

ISSN 2617-2364

© ГО “Наукова спільнота” 2024

© Автори статей 2024

**РОЛЬ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ ПРИ ФОРМУВАННІ
ВНУТРІШНЬОГО ПЕРЕКОНАННЯ СУБ'ЄКТІВ
ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ**

Ванджурак Роман Васильович

доктор філософії за спеціальністю «право»,

докторант кафедри філософії права та юридичної логіки

Національної академії внутрішніх справ, адвокат, м. Київ, Україна

ORCID: 0000-0002-8474-2276

Інтернет-адреса публікації на сайті:

http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3917

Судова та правоохоронна системи практично завжди ухвалюють рішення в догоду діючій владі, пильно поглядаючи при тому на настрої суспільства. Та коли ситуація виходить за межі комфортної, правозастосовна система здатна до рішень, які можуть суперечити позиції влади й навіть вимогам закону, якщо вони схвалюються думкою громадськості. Відтак, можна стверджувати, що існує більш вагомий вплив на судову чи правоохоронну системи ніж вимоги закону чи позиція влади, і це, на нашу думку, є побутуюча в суспільстві громадська думка [1, 2024].

Не вдаючись до розкриття поняття громадської думки та ретроспективного аналізу його становлення на певних етапах розвитку суспільства, варто лише зазначити, що за різних політичних режимів (тоталітарних, ліберальних, демократичних) вплив громадської думки, як соціальної інституції, мав свої особливості, а зокрема: за тоталітарних режимів громадська думка є безсилою, за ліберальних – з нею рахуються за можливості й по мірі бажання, і тільки за демократичного правління – це явище стає дійовою силою, впливаючи на всі процеси суспільного життя [2, 2023].

Проте, історія знає чимало прикладів маніпуляцій громадською думкою. Елементи її впливу на політику можна знайти в античних Афінах, а процеси модернізації та демократизації перетворили громадську думку на важливий чинник політичного розвитку, від якого залежить не лише кар'єра окремих політиків, а й доля держави.

Не дарма П. Бурдьє вважав, що зондаж громадської думки у сьогоденнішому вигляді – це інструмент політичної дії, адже його, можливо, найважливіша функція полягає у навіюванні ілюзії, що існує громадська думка як імператив, тоді як насправді, – затвердити

переконання про існування одностайної громадської думки, а відтак й легітимувати певну політику [3, 2023].

Сьогодні ми можемо говорити, що ЗМІ загалом, але в першу чергу телебачення й інтернет, здатні структурувати події, ранжувати їх і тим самим визначати думки, мотиви та вчинки індивідів чи соціальних груп. Схожої думки дотримувався і Б. Коен, стверджуючи, що хоч медіа й не визначають, що думати людям, але вони часто впливають на те, про що думають люди [4, 2022].

В той час, суб'єкти правозастосування, що наділені правом ухвалювати рішення на основі дискреційних повноважень, є такими ж учасниками суспільних відносин, як й інші громадяни, а відтак теж здатні піддаватися різним впливам, у тому числі й побутуючої в суспільстві громадської думки. Візьмем для прикладу судову гілку влади.

Так, традиційно вважається, що порівняно із законодавчою та виконавчою гілками державної влади, громадська думка має найменший вплив на судову владу. Адже законодавча влада приймає закони в інтересах народу, а виконавча влада займається їх реалізацією. Щодо діяльності судової гілки влади, то часто вона окреслюється як суто «технічна» і обмежується правом винесення рішень відповідно до закону.

Разом з цим, судова влада наділена функцією основного гаранта, що забезпечує захист прав, свобод і законних інтересів людини та громадянина. Саме на суд, як на орган судової влади, суспільство покладає особливу відповідальність за правильне застосування законів, за утвердження режиму законності в державі. Визнання, дотримання і захист прав людини та громадянина – це обов'язок держави, який може бути реалізований передусім через діяльність судової влади, адже головне цільове призначення суду – вирішення конфліктів, спорів, що виникають у суспільстві.

Останнім часом проблемі формування громадської думки щодо діяльності органів судової влади почало приділятися більше уваги. Зокрема, проводилися численні дослідження, соціологічні опитування щодо з'ясування ставлення громадськості до судової влади. Результати таких досліджень, як правило, засвідчували, що громадяни вважають суди одним із найбільш корумпованих органів державної влади та оцінюють їх діяльність як неефективну.

Звідси є логічним, що самі ж представники судової гілки влади занепокоєні таким низьким рівнем громадської довіри, позаяк постійно стверджують про намагання робити все можливе для того, щоб підтримувати в суспільстві почуття довіри до судів, оскільки довіра громадян – це особливе джерело сили судової влади й одночасно показник її ефективності. Влада, є недієздатною, якщо вона яка не має підтримки

населення і якій не довіряють люди. Тому серед найважливіших завдань, які стоять перед судовою владою в державі, є здобуття довіри громадян, зміцнення свого авторитету і підвищення соціального статусу в суспільстві [5, 2016].

Проте, все вказане може мати й негативні наслідки, адже намагаючись здобути довіру громадян судова система загалом і кожен суб'єкт прийняття процесуальних рішень зокрема, реалізуючи ідею зміцнення довіри до правозастосовної сфери, очевидно намагатиметься прислуховуватись до думки громадськості та догодити їй, а відтак, не виключено, — ухвалювати рішення в призмі запиту суспільства, а не на підставі наявних у справі доказів та вимог закону.

Та найбільша проблема навіть не в цьому. Справжньою загрозою верховенству права може стати те, що та громадська думка, якій намагатимуться догодити правоохоронні та судові органи для зміцнення їх авторитету в очах громадськості, може виявитися зовсім не ретранслятором реального запиту суспільства, а бути результатом лобійованих певними колами ідей, які за допомогою ЗМІ переслідують особисті інтереси [1, 2024].

Серед таких способів можна виділити вибіркове висвітлення ЗМІ судових справ таким чином, щоб формувати громадську думку проти або на користь обвинуваченого, що може створити упереджене сприйняття справи серед суб'єктів правозастосування та громадськості. Крім цього, соціальні мережі та онлайн-петиції теж можуть бути використані для мобілізації громадської думки та чинити тиск на суб'єктів правозастосування для спонукання тих не ухвалювати непопулярні рішення тощо.

Безумовно, у певних випадках суб'єкти правозастосування повинні враховувати громадську думку, але це має бути виражено в скрупульозному дослідженні обставин справи, а не шляхом підміни норм закону та наявних у справі доказів вимогою громадськості.

На нашу думку, це можливо реалізувати шляхом об'єктивного розгляду справи, не звертаючи увагу на суспільний тиск чи очікування громадськості, покладаючись при її розгляді справи виключно на доведені факти, наявні докази та вимоги закону.

Не менш важливо також щоб суб'єкти правозастосування самі усвідомлювали й визнавали можливість такого впливу й пагубність його можливої реалізації та постійно підвищували свою кваліфікацію в питаннях, що стосуються протидії різного роду впливам, зокрема впливу на їхнє внутрішнє переконання побутуючої в суспільстві думки громадськості.

Список використаних джерел:

1. Ванджурак Р. Вплив громадської думки на внутрішнє переконання суб'єктів правозастосування в процесі реалізації дискреційних повноважень. Філософські та методологічні проблеми права. 2024. № 1 (27). С. 82-91. doi: 10.33270/01242702.82.
2. Макух-Федоркова І. Етапи розвитку медіадосліджень у західній соціології: формування пропагандистських моделей та їх вплив на зміни масової свідомості громадськості. Медіафорум: аналітика, прогнози, інформаційний менеджмент. 2023. № 13. С. 182-197. doi: 10.31861/mediaforum.2023.13.182-197
3. Сокол М. (2023). Інтеграція України до Європейського Союзу у контексті розвитку теорії поля П. Бурдьє. Науково-теоретичний альманах Грані, 26(4), 24-29. <https://doi.org/10.15421/172370>
4. Міщенко М. Громадська думка існує, але чи завжди її можна виявити? Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2022. №3. С. 149-160. doi: 10.15407/sociology2022.03.149
5. Коментар до Кодексу суддівської етики : рішення Ради суддів України від 4 лют. 2016 р. № 1. URL: [https://rsu.court.gov.ua/userfiles/Komentar%20do%20kodeksy%20syddivska%20etuka\(1\).pdf](https://rsu.court.gov.ua/userfiles/Komentar%20do%20kodeksy%20syddivska%20etuka(1).pdf)

СУДОВИЙ РОЗСУД – ЯК ОСОБЛИВИЙ ВИД ПРАВАЗАСТОСОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: НАУКОВИЙ ДИСКУРС

Лукашевич Сергій Миколайович
аспірант кафедри теорії та історії
держави і права, Вищий навчальний заклад
«Університет економіки та права «КРОК»
ORCID: 0000-0002-7100-1751

Науковий керівник: Дідич Тарас Олегович
доктор юридичних наук, професор

Інтернет-адреса публікації на сайті:

http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3921

УДК 347.962.1

Висвітлено питання визначення у науковій інтерпретації поняття судового розсуду. На базі проведеного аналізу наводиться визначення поняття суддівського розсуду. Роз'яснено вибір основних термінологічних

виразів, які входять до складу пояснення суддівського розсуду та доцільності суддівського рішення.

Ключові слова: правосвідомість, судовий розсуд, правозастосування, правосуддя, суддівське рішення

The question of defining the concept of judicial discretion in a scientific interpretation is highlighted. On the basis of the conducted analysis, the definition of the concept of judicial discretion is given. The choice of the main terminological expressions, which are part of the explanation of the judicial discretion and the expediency of the judicial decision, is explained.

Key words: judicial discretion, law enforcement, justice, judicial decision

Нові типи соціальної реальності – передбачувані, стійкі, справедливі правила та партнерські відносини є підґрунтям розвитку демократичної, правової держави, що зумовлює необхідність нового розуміння та усвідомлення значущості процесу інституціоналізації системи права.

Суспільні відносини розвиваються та трансформуються, що прямо відображається на етапах правотворення та правозастосування. В реаліях сьогодення законодавець вибудовує правову галузь так, щоб вона відповідала потребам суспільства та забезпечує конституційно-правові гарантії якості життя. Стан розвитку процесу правоутворення зумовлений не лише об'єктивними закономірностями, а й суб'єктивними аспектами, пов'язаними із впливом на процес утворення права самих суб'єктів правоутворення [1, с. 48]. *Водночас, в процесі формування нормативно-правової бази безсумнівно наявні прогалини, що потребує вироблення і застосування механізмів їх реалізації в контексті зміни загальної парадигми судового розсуду з ефективним використанням моральних і духовних ресурсів, що визначають дієвість та результативність системи судового права. Оскільки право, як наука, досліджує та виявляє загальні прийоми вирішення неврегульованих питань – практика суддівського розсуду активізує правозастосовну та правотлумачувальну функцію суду.*

Дискусії щодо інтерпретації положень законодавства, в якому містяться прогалини, можуть урегулювати, судді, як носії владних повноважень, наділені спеціальним правовим статусом, що впливає із класичної конструкції правового статусу особи й відрізняється особливостями, зумовленими належністю цих посадовців до представників влади [2, с. 195].

В дослідженнях Євгена Ерліха та заснованій ним “школі вільного права” започатковано визначення суддівського розсуду як правової категорії. Дослідник обґрунтував ідею про те, що право в будь-якому разі

містить прогалини, а суддівський розсуд покликаний заповнювати ці прогалини [3, с. 168-184]. Дослідник В. Бігун запропонував визначати суддівський розсуд як межі свободи судді в судовому вирішенні, спосіб реалізації судової влади суддею, принципове положення в здійсненні правосуддя, що визначає межі повноважень суду у вирішенні питань і справ у судочинстві [4, с. 22].

Досліджуючи суддівський розсуд у країнах романо-германської правової системи, дослідник Д. П. Поповський наголошує, що погодження з абстрактним та загальним характером правових норм, неминуче відбудеться процес тлумачення, який залишає для судді свободу розсуду [5, с. 15-19].

На нашу думку виокремимо основні засади існування суддівського розсуду:

- динамізм умов існування сучасного суспільства, що унеможлиблює вічність (безстроковість) правових норм;*
- різноманітність життєвих явищ і ситуацій;*
- недосконалість правил та прийомів юридичної техніки, що особливо відчутно на рівні законодавчих актів.*

Очевидно, що певна свобода розсуду судді обґрунтовувати винесене ним рішення на підставі власного бачення та трактування закону передбачена в нормах права самим законодавцем, так як не всі життєві ситуації та наслідки правовідносин можна чітко врегулювати нормою, тому оцінку їм зобов'язаний дати суддя в межах правового поля та за своїм розсудом.

Зауважимо, що базовою інтегральною характеристикою права як соціального явища є упорядкована система цінностей, уявлень, переконань і нормативних зразків поведінки, що забезпечує внутрішню інтеграцію та зовнішню адаптацію організацій системи права до соціальних змін. Значущу роль у цьому процесі відіграє суддівський розсуд.

На нашу думку, розсуд можна розглядати з декількох позицій:

- по-перше, як деяку свободу діяльності публічного органу в межах законодавчого регулювання;*
- по-друге, як право вільної та доцільної оцінки у застосуванні, на підставах, вказаних законом, наданих цьому органу повноважень із застосуванням конституційних гарантій, основ захисту прав та свобод людини та нормативно-правових і правотлумачних актів: роз'яснення Пленуму Верховного Суду України, узагальнення судової практики, практика ЄСПЛ та принципів права.*

Узагальнюючи вищезазначене, вважаємо за доцільне уточнити визначення поняття «судовий розсуд» з урахуванням сучасних особливостей його функціонування як явища правової реальності. На нашу думку, під судовим розсудом доцільно визначити особливий вид правозастосовної діяльності, сутністю якого є надання суду повноваження вирішувати неврегульовані норми законодавства, з урахуванням цілей, які переслідував законодавець, принципів права та інших загальних положень закону, конкретних обставин справи на засадах розумності, справедливості, добросовісності і основ моралі.

Виходячи із наших умовиводів, доцільним буде таке суддівським рішення, яке в межах закону і у визначених конкретних умовах найкраще досягне мети, поставленої перед законом, тобто буде виконано така дія чи рішення, яке у визначеній ситуації буде максимально правильною та спрямована на потрібний результат. Доцільність судового розсуду є одним із орієнтирів, коли суб'єкту правозастосування потрібно зробити вибір процесуального рішення (дії).

Список використаних джерел:

1. Дідич Т. О. Моніторинг сучасного стану правоутворення в Україні: пізнавально-правові аспекти. *Альманах права*. 2019. Вип. 10. С. 45-50.
2. Москвич Л. М. Статус суддів: теоретичний та порівняльноправовий аналіз: монографія. Київ. 2004. 224 с.
3. Ерліх Е. Вільне правознаходження та вільне правознавство. *Проблеми філософії права*. 2005. Т. 3, № 1-2. С. 168-184.
4. Бігун В. С. Філософія правосуддя: ідея та здійснення : монографія. Київ. 2011. 303 с.
5. Поповський Д. П. Застосування суддівського розсуду в країнах романо-германської правової сім'ї. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція»*. 2014. № 10-1, Т. 1. С. 15-19.

**Конституційне право. Конституційне процесуальне право.
Адміністративне право. Адміністративне процесуальне право.
Митне та податкове право. Міжнародне право. Муніципальне право**

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВА ЗАБОРОНА КАТУВАНЬ НА УНІВЕРСАЛЬНОМУ РІВНІ

*Гажурова Ольга Вікторівна
аспірантка 2 курсу кафедри міжнародного права,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

*Науковий керівник: Стешенко Володимир Миколайович
кандидат юридичних наук, професор,
в. о. завідувача кафедри міжнародного права,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3920

Ідея «поваги до прав людини та її основоположних свобод» отримала своє розповсюдження по всьому світу, починаючи з Другої світової війни і вплинула як на міжнародне право, так і на національні правові системи світу. Тим не менш, таке тяжке порушення прав людини, як застосування до неї катувань, вже багато років, на жаль, практикується у багатьох країнах світу. Методи катувань є різними. Вони можуть мати як фізичний, так і психологічний характер, наприклад, побиття або завдання ударів електричним током, позбавлення їжі, чергування сильного холоду та спеки, тиші й шуму, згвалтування або сексуальне приниження, позбавлення сну або тривале одиночне ув'язнення, погроза смертю та ін. Катування спричиняють жертвам сильної болі та страждань, що тривають навіть після припинення таких протиправних дій.

Застосування катувань є порушенням не лише у правовому контексті та призводить до відповідних наслідків у вигляді міжнародно-правової відповідальності, але й спричиняє шкоду політичній репутації та авторитету держави на міжнародній арені. Таке поводження свідчить про те, що держава-порушниця може відступити від імперативних норм міжнародного права і застосувати у порушення абсолютного права людини щодо заборони катувань заходи задля досягнення своїх цілей,

незалежно від шкоди, що буде нанесена здоров'ю та гідності людини. В результаті, шкода репутації держави буде мати довгостроковий характер та може впливати як на її роль у міжнародно-правових відносинах, так і на її внутрішню ситуацію. В якості яскравого прикладу порушення такої імперативної заборони, як заборона катувань, слід навести факти, що містяться у доповіді Ради ООН з прав людини, підготовленій у березні 2023 р. Незалежною міжнародною комісією з розслідування ситуації в Україні. Так, у зазначеній доповіді описується «широко розповсюджена практика» застосування катувань та нелюдського поводження з боку російської влади щодо осіб, затриманих як на території України, так і на території рф; Рада особливу увагу приділяє саме забороні катувань з точки зору міжнародного права, політичній шкоді, що наноситься міжнародно-правовим відносинам та моральним наслідкам застосування катувань [1].

Отже, слід наголосити на тому, що практика застосування катувань відповідною державою може призводити не лише до її матеріальної відповідальності як на національному, так і міжнародно-правовому рівні, так і до нематеріальної, іншими словами, політичної відповідальності держави перед міжнародною спільнотою. Як приклад такої політичної відповідальності можна навести той факт, що у квітні 2022р. Генеральною Асамблеєю ООН було прийнято резолюцію, що має назву «Призупинення прав членства рф у Раді з прав людини» [2].

Заборона катувань є нормою «*jus cogens*» [3], відступ від якої є категорично недопустимим. Отже, слід розглянути правове підґрунтя абсолютної заборони катувань на міжнародно-правовому рівні. Нагадаємо, що міжнародно-правові норми поділяються на універсальні, регіональні та партикулярні, на загальні та спеціальні. Отже, спочатку розглянемо регламентацію зазначеної вище заборони на універсальному рівні, тобто в рамках ООН. Серед загальних актів особливе місце посідає Декларація з прав людини 1948 р., в якій зазначено, що «ніхто не повинен піддаватися катуванням» (ст. 5). Крім того, слід навести ст. 7 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права 1966 р.: «Нікого не може бути піддано катуванням», а «жодну особу без її вільної згоди піддано медичним чи науковим дослідкам» [4].

Серед спеціальних актів, що закріплюють заборону катувань, слід виокремити Декларацію про захист усіх осіб від катувань та інших жорстоких, нелюдських, або таких, що принижують гідність видів поводження і покарання, 1975 р. та Конвенцію проти катувань та інших

жорстоких, нелюдських, або таких, що принижують гідність, видів поведження і покарання, 1984 р. і Факультативний протокол до Конвенції проти катувань 2002 р.

Так, Декларація надає визначення поняття «катування» – це «будь-яка дія за допомогою якої людині умисно спричиняється біль або страждання, фізичне або розумове, з боку посадової особи або за її підбурюванням з метою отримання від такої людини або третьої особи, інформації або зізнання, покарання її за дії, які вона вчинила або у яких її підозрюють, або залякування її та інших осіб» (ст. 1). Крім того, наголошується на тому, що катування є «посиленим та навмисним різновидом жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поведження чи покарання» [5]. Слід звернути увагу на той факт, що зазначена Декларація за своєю правовою природою має рекомендаційний характер, тому у 1984 р. в рамках ООН було прийнято юридично обов'язкову Конвенцію проти катувань та інших жорстоких, нелюдських, або таких, що принижують гідність, видів поведження і покарання, 1984 р. У статті 1 цієї Конвенції було продубльовано визначення, що містилося у Декларації. Отже, держави, що визнали згоду на обов'язковість даної Конвенції, взяли на себе зобов'язання захищати фізичних осіб від катувань. Крім того, Конвенцією було запроваджено такий договірний квазісудовий міжнародно-правовий механізм захисту фізичних осіб від катувань, як Комітет ООН проти катувань, що складається з десяти незалежних експертів. Комітет здійснює моніторинг виконання Конвенції державами-учасницями, розглядає індивідуальні скарги або повідомлення фізичних осіб, розслідує повідомлення щодо випадків катувань з метою припинення та попередження таких злочинів, розглядає міждержавні скарги [6]. Факультативним протоколом до Конвенції проти катувань 2002 р. було створено Підкомітет проти катувань, що складається з десяти членів. Комітет безпосередньо відвідує місця позбавлення волі і надає відповідні рекомендації державам [7].

Говорячи про катування, слід звернути увагу на те, що цей злочин слід розглядати не лише через призму міжнародного права людини, але й через призму міжнародного кримінального права. Так, відповідно до ст. 7 Римського статуту Міжнародного кримінального суду 1998 р., «катування означає умисне заподіяння сильного болю або страждань, фізичних чи психічних, особі, яка перебуває під вартою або під контролем обвинуваченого». Якщо катування вчинені в рамках широкомасштабного або систематичного нападу, спрямованого проти будь-якого цивільного

населення, і такий напад вчиняється усвідомлено, їх слід кваліфікувати як злочин проти людяності. Крім того, катування можуть бути кваліфіковані як воєнний злочин. Воєнними злочинами є грубі порушення Женевських конвенцій 1949 р., зокрема, будь-яке з таких діянь проти осіб, що охороняються згідно з положеннями відповідної Женевської конвенції. А у ст. 8 Римського статуту виокремлено ще й біологічні експерименти, як різновид катувань [8].

Застосування катувань принижує особистість людини, «підриває» верховенство права, основні засади систем кримінального правосуддя та довіру суспільства до відповідних державних інститутів та до держави, яку вони представляють. За вчинення катувань до міжнародного-правової матеріальної чи нематеріальної (політичної) відповідальності можуть бути притягнуті держави, а до міжнародної кримінальної відповідальності – винні фізичні особи.

Література:

1. Report of the Independent International Commission of Inquiry on Ukraine. Human Rights Council Fifty-second session 27 February – 31 March. URL: https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/hrbodies/hrcouncil/coiukraine/A_HRC_52_62_AUV_EN.pdf (дата звернення: 14.05.2024).
2. UN Resolution A/ES-11/L.4 (Suspension of the Rights of Membership of the Russian Federation in the Human Rights Council). URL: <https://digitallibrary.un.org/record/3967723?v=pdf&ln=ru> (дата звернення: 14.05.2024).
3. United Nations Report of the International Law Commission Seventy-first session (29 April – 7 June and 8 July – 9 August 2019, A/74/10). URL: <https://documents.un.org/doc/undoc/gen/g19/243/93/pdf/g1924393.pdf?token=9Kfz8BNPLWXVnPqaK1&fe=true> (дата звернення: 14.05.2024).
4. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права 1966 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text (дата звернення: 14.05.2024).
5. Declaration on the Protection of All Persons from Being Subjected to Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (General Assembly resolution 3452 (XXX) adopted 09 December 1975. URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/declaration-protection-all-persons-being-subjected-torture-and> (дата звернення: 14.05.2024).

6. Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (General Assembly resolution 39/46) adopted 10 December 1984. URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-against-torture-and-other-cruel-inhuman-or-degrading> (дата звернення: 14.05.2024).
7. Optional Protocol to the Convention against Torture and other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (the fifty-seventh session of the General Assembly of the United Nations by resolution A/RES/57/199) adopted 18 December 2002. URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/optional-protocol-convention-against-torture-and-other-cruel> (дата звернення: 14.05.2024).
8. Римський статут Міжнародного кримінального суду від 17.07.1998. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text (дата звернення: 14.05.2024).

ШЛЯХИ РОЗВИТКУ КОРПОРАТИВНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ПЕРСОНАЛУ ДЕРЖАВНОЇ МИТНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

Христинченко Євгеній Олександрович
аспірант Науково-дослідного інституту публічного права
ORCID: 0009-0003-3084-7085

Науковий керівник: Юрій Віталійович Гаруст
доктор юридичних наук, професор

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3916

Формування доброчесності персоналу державних органів є нині актуальним завданням, вирішення якого обумовлює ефективність функціонування системи публічного управління. Особливу важливість вимоги доброчесності мають для митної служби, проходження якої пов'язано з можливими корупційними ризиками. Відповідно до результатів анонімного опитування зовнішніх заінтересованих сторін щодо вразливих до корупційних правопорушень напрямів діяльності Державної митної служби України за 2023 рік майже половина респондентів, що становить 48,8%, стверджує, що ніколи не стикались з проявами корупції з боку працівників Держмитслужби. Часто з проявами корупції з боку митників стикалися 29 (18,1%) учасників опитування, 31 (19,4%) – рідко. Більшість проявів корупції були пов'язані з прискоренням природного плину проходження митних процедур, завчасне запобігання

створенню зайвих «проблем» при проходженні митних процедур та усуненням створених митниками штучних перешкод у проходженні митних процедур (83 респонденти, що в сумі становить 51,9%) [1].

Як зазначається у теоретичних джерелах, доброчесність – це послідовна реалізація у професійній та приватній сфері визнаних державою і суспільством морально-етичних цінностей, принципів та стандартів. Доброчесність має два основних рівня реалізації: індивідуальний (особистий) і корпоративний. Корпоративну доброчесність слід розуміти як закріплення на рівні свідомості більшої частини персоналу органу (підприємства, установи, організації) думок, уявлень та переконань про неприпустимість корупції, непотизму та фаворитизму [2]. Особлива значущість корпоративної доброчесності для персоналу Державної митної служби України обумовлено її завданнями, до яких належить забезпечення реалізації державної митної політики, зокрема забезпечення митної безпеки та захисту митних інтересів України і створення сприятливих умов для розвитку зовнішньоекономічної діяльності, збереження належного балансу між митним контролем і спрощенням законної торгівлі; забезпечення реалізації державної політики у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування законодавства з питань державної митної справи, запобігання та протидії контрабанді, боротьби з порушеннями митних правил [3]. Співробітники Державної митної служби України відіграють вирішальну роль у захисті митних кордонів країни та забезпеченні справедливого збору мит і податків. Вони повинні бути чесними, етичними та відповідальними у своїй роботі, щоб зберегти ефективність роботи митної служби та авторитет у суспільстві.

Вказане обумовлює доцільність виокремлення основних принципів корпоративної доброчесності персоналу митної служби належать, на нашу думку, наступні. По-перше, це принцип чесності та прозорості. Представники митної служби повинні бути чесними в усіх своїх відносинах з громадськістю, у тому числі під час перевірки товарів, визначення мита та збору податків. По-друге, це принцип справедливості та неупередженості. Співробітники Державної митної служби України мають поводитися з усіма громадянами України, іноземцями та особами без громадянства справедливо та неупереджено, незалежно від форми власності підприємств чи вартості їхніх товарів, походження, національності чи інших ознак фізичних осіб. По-третє, це принцип верховенства права. Представники митної служби повинні добре знати вимоги митного законодавства, гарантії прав та свобод фізичних та юридичних осіб у митній сфері. По-четверте, це принцип підзвітності.

Представники митної служби відповідають за свої дії та повинні відповідати за свої рішення. Вони повинні вести точні записи, документувати свої дії та бути готовими пояснити свої рішення керівникам і громадськості. По-п'яте, це принцип конфіденційності. Персонал Державної митної служби України повинен захищати конфіденційність конфіденційної інформації, включаючи комерційну таємницю, персональні дані та інформацію про розслідування. Вони повинні розкривати таку інформацію лише уповноваженим особам і відповідно до закону. По-шосте, це принцип об'єктивності у прийнятті рішень: Представники митної служби мають приймати рішення на основі закону, фактів і доказів, вони повинні уникати конфлікту інтересів і своєчасно повідомляти керівництву про його наявність відповідно до встановлених процедур. Вони не повинні приймати рішення, на які може вплинути особиста вигода, фаворитизм, непотизм або зовнішній тиск.

Література:

1. Інформація про результати анонімного опитування зовнішніх заінтересованих сторін щодо вразливих до корупційних правопорушень напрямів діяльності Держмитслужби за 2023 рік <https://customs.gov.ua/zarobigannia-proiavam-koruptsiyi>
2. Шопіна І. М. Формування корпоративної доброчесності як мета кадрового забезпечення управління в органах Національної поліції України. *Правові новели*. 2023. №20. С. 160-165. DOI <https://doi.org/10.32782/ln.2023.20.22>
3. Положення про Державну митну службу України: затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 227. <https://customs.gov.ua/polozhennia>

**Цивільне та сімейне право. Цивільне процесуальне право.
Комерційне право. Житлове право. Зобов'язальне право. Міжнародне
приватне право. Трудове право та право соціального забезпечення**

**ОКРЕМЕ ПРОВАДЖЕННЯ ТА ЙОГО ДОПОМІЖНА РОЛЬ В
ПИТАННЯХ СУДОВОГО ЗАХИСТУ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ ЩОДО
ЗЕМЕЛЬНОЇ ДІЛЯНКИ У СПАДКОВИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ**

*Ткаченко Кирило Леонідович
аспірант кафедри правосуддя
та філософії, юридичний факультет,
Сумський національний аграрний університет,
прокурор відділу Сумської обласної прокуратури*

*Науковий керівник: Ясинок Микола Михайлович
доктор юридичних наук, професор,
Сумський національний аграрний університет*

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3913

Юридичний алгоритм спадкового процесу урегульовано цивільним законодавством, зокрема у главах 84-89 книги 6 ЦК України. Суб'єктами, які можуть проявляти свій інтерес до спадкового майна є спадкоємці різних черг спадкування, якщо мова йде про спадкування за законом. Індивідуальне спадкування має місце там і тоді, де мова йде про спадкування за заповітом. В той же час обидві вказані форми спадкування носять обособлений характер, з точки зору диспозитивних начал. Саме диспозитивна воля спадкоємця, зміст якої зазначається в його заяві при її поданні нотаріусу і має вирішальне значення, оскільки вона засвідчує те, що спадкоємець бажає чи не бажає отримати належну йому земельну ділянку.

В той же час такий процес в практичній його площині може мати певні ускладнення. Не дивлячись на те, що де-факто спадкодавець і виклав своє прижиттєве волевиявлення у складеному ним і нотаріально посвідченому заповіті, однак відсутність у тексті заповіту ідеального співпадіння прізвища, імені та/або по батькові спадкоємця унеможливорює початок і завершення процесу спадкування, адже нотаріус, виявивши такі розбіжності, як правило виносить постанову по відмову у відкритті спадкової справи, одночасно рекомендує спадкоємцю звернутись до

суду з метою усунення існуючих розбіжностей. Такі обставини є наслідком неуважності як самих спадкодавців, які з тих чи інших причин спотворюють прізвища, імена чи по батькові своїх майбутніх спадкоємців при складенні заповіту. Значна частина фактів з даними недоліками пов'язана з діяльністю секретарів сільських, селищних рад, які не так давно були наділені повноваженнями посвідчувати заповіти осіб, місце проживання яких було зареєстроване в даній сільській чи селищній місцевості.

Нажаль, неточності в документах орфографічного характеру найчастіше мають місце тоді, коли спадкування відбувається по низхідній лінії споріднення, яке обов'язково повинно мати місце між спадкодавцем і спадкоємцями за законом. При цьому, єдиним правовим механізмом усунення існуючих розбіжностей є встановлення судом факту, що має юридичне значення в порядку окремого провадження.

Справи щодо встановлення юридично значимих фактів розглядаються виключно у сфері цивільного судочинства за правилами окремого провадження, що регламентовано ст. 315-319 ЦПК України.

Особливістю даної категорії справ, які розглядаються в порядку окремого провадження є відсутність між заявником та іншими заінтересованими особами спору про право. Перелік таких справ визначено ч. 1 ст. 315 ЦПК України і стосується заяв: про встановлення факту родинних відносин між спадкодавцем та спадкоємцями, факту усиновлення, проживання чоловіка та жінки однією сім'єю без реєстрації шлюбу, належності правовстановлюючих документів особі (зокрема заповітів), де прізвище, ім'я чи по батькові, час і місце народження якої не збігаються з прізвищем, ім'ям, по батькові, місцем і часом народження цієї особи, зазначеним у свідоцтві про народження або в паспорті.

В спадкових правовідносинах, окрім перелічених вище видів юридичних фактів, мають місце здебільшого справи про встановлення факту належності померлому Державного акту на право приватної власності на землю та про належності заповіту спадкоємцеві. В той же час, в судовій практиці зустрічаються справи з вимогами, які за нормами процесуального законодавства не можуть встановлюватись в порядку окремого провадження, а саме: про встановлення факту припинення права постійного користування земельними ділянками померлою особою, які були їй надані за життя для ведення селянського (фермерського) господарства на підставі державного акту на право постійного користування земельною ділянкою [1], факту належності спадкоємцю

земельної ділянки на підставі Державного акту на право власності на земельну ділянку [2], факту тотожності належної спадкодавцеві та успадкованої в подальшому спадкоємцем земельної ділянки [3], факту ідентичності земельної ділянки, яка є об'єктом спадкового майна [4], факту належності спадкодавцю витягів на земельну ділянку [5]. Інколи, резолютивна частина рішення суду породжує більше запитань, аніж вирішує існуючі неточності у спадкових правовідносинах. Прикладом, зокрема, є рішення Жмеринського міськрайонного суду Вінницької області від 01 грудня 2020 р. у справі № 130/1894/20, резолютивна частина якого сформульована наступним чином: «Встановити, що державний акт серії ЯЛ № 682676 на право приватної власності на земельну ділянку кадастровий номер 0521055300:06:001:0249, виданий Жмеринською районною державною адміністрацією Вінницької області 1 липня 2011 року на ім'я ОСОБА_3 з цільовим призначенням для ведення особистого селянського господарства, фактично є державним актом серії ЯЛ № 682676 на право приватної власності на земельну ділянку кадастровий номер 0521055300:06:001:0249, виданий Жмеринською районною державною адміністрацією Вінницької області 1 липня 2011 року на ім'я ОСОБА_3 з цільовим призначенням для ведення товарного сільськогосподарського виробництва» [6].

Разом з тим, в окремому провадженні не підлягає встановленню, наприклад, факт заповідання спадкодавцем конкретної земельної ділянки, у тому випадку, якщо в заповіті містяться неточності щодо площі, кадастрового номера чи адреси місця розташування земельної ділянки. Прикладом є цивільна справа № № 478/711/19, що перебувала у провадженні Казанківського районного суду Миколаївської області. Заявник просив суд встановити той факт, що в заповіті, посвідченому 18.02.2016 року № 03 секретарем виконавчого комітету Дмитрівської сільської ради Казанківського району Миколаївської області Баланенко Л.Г. зазначене спадкове майно – земельна ділянка сільськогосподарського призначення, кадастровий номер НОМЕР_1 , площею 1,0678 га належна на правах приватної власності ОСОБА_3 , ідентифікаційний номер НОМЕР_2, вартістю відповідно з нормативною грошовою оцінкою 9295,19 грн. Однак, суд відмовив у задоволенні такої заяви зазначивши, що «заявлені питання щодо встановлення факту, шляхом тлумачення волевиявлення заповідачці у складеному нею заповіті не можуть бути вирішені в порядку окремого провадження» [7].

При розгляді справ окремого провадження суд досліджує наявні докази, які подаються заявниками з тим, щоб довести про наявність тих чи інших орфографічних помилок, які допустили як самі спадкодавці, так і інші працівники РАЦСів, БТІ, реєстраційних служб, архітектурних чи земельпорядних органів тощо. Таким чином «при зверненні особи до суду із питанням про встановлення юридичного факту, пов'язаного із приналежністю того чи іншого правовстановлюючого документа, в якому допущено неточності при викладенні анкетних даних, суд на підставі доказів надає таким неправильним юридичним фактам нової інтерпретації із закріпленням її в судовому рішенні, узаконюючи їх таким чином. При цьому правовстановлюючий документ дефектного характеру не скасовується чи визнається недійсним, а продовжує своє юридичне існування, але вже із обов'язковим його додатком-судовим рішенням, яке усуває дефект у правовстановлюючих документах, закріплюючи такий факт повторно» [8, с. 175].

Отже, судові рішення, яке ухвалено судами в порядку окремого провадження щодо встановлення того чи іншого юридично значимого факту, спрямованого на заміщення у спадковому процесі дефектного факту у правовстановлюючих документах, відкриває шлях спадкоємцям на набуття права власності як щодо рухомого, так і нерухомого майна, в тому числі і земель сільськогосподарського призначення в порядку спадкування.

Як уже зазначалося вище, до справ даної категорії відносяться і справи про встановлення факту родинних відносин; перебування фізичної особи на утриманні спадкодавця, проживання однією сім'єю чоловіка та жінки без реєстрації шлюбу. Встановлення таких фактів судом передбачає наявність судового рішення, тобто письмової, а не усної констатації того чи іншого юридично значимого факту. Не дивлячись на те, що встановлені судом юридичні факти безпосередньо і не породжують тих чи інших матеріальних благ для заявників і з їх встановленням у заявників не виникає цілий ряд певних юридичних прав, зокрема права на спадкування певної земельної ділянки, однак легітимізований судом факт що має юридичне значення, є однією із підстав отримання таких прав в майбутньому. Таким чином, такі справи є допоміжними для здійснення суб'єктивних як матеріальних, так і моральних благ особи» [9, с. 204]. Отже, насамперед при спадкуванні найчастіше мають місце неузгодженості в різного роду правовстановлюючих документах із тими юридично значимими фактами, які були породжені за життя

спадкодавця, або самим спадкодавцем, в тому числі і в заповіті чи інших правовстановлюючих документах під час вчинення тих чи інших своїх суб'єктивних прав.

Рушієм же у справах окремого провадження в першу чергу є інтерес спадкоємців щодо набуття права на спадкування. Таким чином, встановлені судом юридичні факти завжди повинні породжувати правові наслідки, тому вони не можуть бути переданими на розгляд третейського суду, чи бути закриті у зв'язку з укладенням мирової угоди. У своєму рішенні суд повинен зазначити, який факт він встановив, на підставі яких доказів було зроблено висновок про реальність даного факту та для якої мети заявнику необхідно було встановити даний факт. В той же час, якщо при розгляді справ окремого провадження виникає спір про право, що безумовно може мати місце, коли між заявником та заінтересованими особами під час розгляду справи виникає спір щодо розподілу спадкового майна (особливо у сфері земельних правовідносин), суд залишає заяву без розгляду і роз'яснює заінтересованим особам, що вони мають право подати позов на загальних підставах (ч. 5 та 6 ст. 294 ЦПК України). При цьому потрібно розуміти, що наявність спору про право визначається не шляхом можливого заперечення того чи іншого факту, що має юридичне значення, а суб'єктивного права особи, щодо якого виникає спір. Спадковий спір як щодо рухомого так і нерухомого майна, предметом якого є земельна ділянка сільськогосподарського призначення, для садівництва чи особистого селянського господарства, може розглядатися лише після заведення нотаріусом спадкової справи. Діяльність же нотаріальних органів з питань видачі свідоцтва про право на спадкування як за законом, так і за заповітом можливо лише за відсутністю спору між спадкоємцями про право на те чи інше спадкове майно.

Література:

1. Рішення Володимир-Волинського міського суду Волинської області від 15 травня 2020 року у справі № 154/1264/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89257920> (дата звернення: 21.06.2024)
2. Рішення Берегівського районного суду Закарпатської області від 01 жовтня 2021 року у справі № 297/1726/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101167749> (дата звернення: 21.06.2024)
3. Рішення Зборівського районного суду Тернопільської області від 12 жовтня 2020 року у справі № 599/2019/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92153470> (дата звернення: 21.06.2024)

4. Рішення Старовижівського районний суд Волинської області від 14 листопада 2019 року у справі № 168/743/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/85809062> (дата звернення: 21.06.2024)
5. Рішення Соснівського районного суду м. Черкаси від 14 лютого 2024 року у справі № 712/772/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116973071> (дата звернення: 21.06.2024)
6. Рішення Жмеринського міськрайонного суду Вінницької області від 01 грудня 2020 р. у справі № 130/1894/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93192071> (дата звернення: 21.06.2024)
7. Рішення Казанківського районного суду Миколаївської області від 29 травня 2019 року у справі № 478/711/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/82071373> (дата звернення: 21.06.2024)
8. Ясинок М. М. Встановлення фактів, що мають юридичне значення. Підприємство, господарство і право. 2008. № 1. С. 173-176.
9. Ясинок М. М. Особливості окремого провадження у цивільному процесуальному праві України: теоретико-правовий аспект: монографія. Київ: Алерта, 2014. 352 с.

**ДО ПРОБЛЕМИ РОЗМЕЖУВАННЯ СЕКСУАЛЬНОГО
НАСИЛЬСТВА ЩОДО ДІТЕЙ ТА РОЗБЕЩЕННЯ
НЕПОВНОЛІТНІХ**

Жук Ілона Василівна

*кандидат юридичних наук, доцент,
старший науковий співробітник наукової
лабораторії з проблем протидії злочинності,
Національна академія внутрішніх справ
ORCID: 0000-0003-2991-2743*

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3915

Законом України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами» від 6 грудня 2017 року № 2227-VIII статтю 153 КК було викладено в іншій редакції, і до кримінального законодавства було введено поняття «сексуальне насильство», що визначено як «вчинення будь-яких насильницьких дій сексуального характеру, не пов'язаних із проникненням в тіло іншої особи, без добровільної згоди потерпілої особи». Різновидом такого насильства є сексуальне насильство над дітьми, тобто над особами, які не досягли віку вісімнадцяти років, відповідальність за що передбачена в якості кваліфікованих видів злочину у ч.ч. 3-6 ст. 153 КК. Разом з тим, внесені законодавчі зміни призвели до складнощів розмежування сексуального насильства над дітьми з іншими кримінально протиправними діяннями, насамперед розбещенням неповнолітніх, відповідальність за що передбачена ст. 156 КК.

У національному законодавстві поняття сексуального насильства, окрім ст. 153 КК, визначено у Законі України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 7 грудня 2017 р. Під ним, зокрема, розуміється «форма домашнього насильства, що включає будь-які діяння сексуального характеру, вчинені стосовно повнолітньої особи без її згоди

або стосовно дитини незалежно від її згоди, або в присутності дитини, примушування до акту сексуального характеру з третьою особою, а також інші правопорушення проти статевої свободи чи статевої недоторканості особи, у тому числі вчинені стосовно дитини або в її присутності.

Що стосується розбещення неповнолітніх, то постановою Пленуму Верховного суду України «Про судову практику у справах про злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи» № 5 від 20 травня 2008 року визначено, що розпусні дії, відповідальність за які передбачено ст. 156 КК, повинні мати сексуальний характер, і вони спрямовані на задоволення винною особою статевої пристрасті або на збудження у неповнолітньої особи статевого інстинкту. Вони можуть проявлятися у формі фізичних дій або інтелектуального розбещення. Під фізичними розпусними діями слід розуміти оголення статевих органів винної чи потерпілої особи, непристойні доторкання до статевих органів, які викликають статеві збудження, навчання статевим збоченням, імітація статевого акту, схиляння або примушування потерпілих до вчинення певних сексуальних дій між собою, вчинення статевих зносин, акту онанізму у присутності потерпілої особи тощо. Інтелектуальними розпусними діями є, зокрема, ознайомлення потерпілої особи із порнографічними зображеннями, відеофільмами, цинічні розмови з нею на сексуальні теми тощо.

Потерпілим від цього злочину виступає особа чоловічої або жіночої статі, яка не досягла 16-річного віку. Тобто, спостерігається певна невідповідність назви статті змісту диспозиції її ч. 1 ст. 156 (неповнолітньою визнається особа, яка не досягла 18-ти років). Слід відзначити, якщо дитина досягла віку 16-ти років, то вона набуває статусу носія статевої свободи, тобто, має право сама обирати собі сексуального партнера і способи сексуального спілкування з ним. В такому випадку ні про яке розбещення неповнолітніх, у контексті ст. 156 КК, мова йти не може. Розбещення малолітньої особи (особи, якій не виповнилось 14 років) має кваліфікуватись за ч. 2 ст. 156, а у випадку її фізичного розбещення – за умови, що скоєне не охоплюється диспозиціями інших статей.

Вивчення законодавчих та наукових джерел [1; 2; 3; 4] свідчить, що дії, пов'язані з фізичним розбещенням дітей, насамперед слід розглядати в контексті вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ч. 3, 4 ст. 153 КК України, а не ст. 156 КК України. На думку правників, основне розмежування фактично вчинюваних насильницьких

дій сексуального характеру стосовно дітей можна провести за наявністю фізичного контакту між потерпілою особою та винним. Тобто, якщо з метою задоволення статевого потягу винний торкався тіла потерпілої особи, такі дії охоплюватимуться диспозицією ч. 3, 4 статті 153 КК України – сексуальне насильство, вчинене стосовно неповнолітньої особи. Якщо дії злочинця включали в себе демонстрацію власних статевих органів, здійснення акту онанізму чи споглядання тіла потерпілої особи не торкаючись його, то такі дії охоплюватимуться диспозицією ст. 156 КК України – розбещення особи, яка не досягла 16-річного віку.

Крім того, критерієм розмежування сексуального насильства щодо дітей та розбещення неповнолітніх може бути наявність або відсутність факту добровільної згоди з боку потерпілої особи на зазначені дотики. Якщо згода на непристойне торкання тіла була надана дитиною, то такі дії слід вважати розбещенням неповнолітніх і кваліфікувати за ст. 156 КК. А у разі, коли такі дотики здійснювались без добровільної згоди дитини, то таке діяння за своїм змістом є сексуальним насильством і підлягає кваліфікації за відповідною частиною ст. 153 КК. Проте вищенаведені положення можна застосовувати для кваліфікації дій сексуального характеру стосовно дітей віком від 14-ти до 16-ти років. Якщо ж дитина не досягла віку 14-ти років, то будь-які непристойні дотики до її тіла, незалежно від наявності факту добровільної згоди, слід розглядати як сексуальне насильство та кваліфікувати за ч. 4 ст. 153 КК, за відсутності ознак, передбачених у ч.ч. 5, 6 ст. 153 КК. Такий висновок впливає з диспозиції ч. 4 ст. 153 КК, відповідно до якої за даною нормою кваліфікуються дії, передбачені ч. 1 ст. 153 КК, вчинені щодо особи, яка не досягла 14-ти років, незалежно від її добровільної згоди.

Отже, сексуальне насильство, яке характеризується наявністю фізичного контакту між потерпілою малолітньою дитиною (до досягнення нею віку 14-ти років) та винним, слід розглядати в контексті вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 153 КК, незалежно від наявності добровільної згоди потерпілої (якщо немає ознак іншого злочину, приміром зґвалтування). Якщо згода на такі дії була надана дитиною віком від 14-ти до 16-ти років, то такі дії слід вважати розбещенням неповнолітніх і кваліфікувати за ст. 156 КК.

Література:

1. Нікітіна-Дудікова Г. Ю. Окремі питання кваліфікації злочинних дій у разі вчинення кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості дітей (на прикладі ст. 153, ст. 156 Кримінального

- кодексу України). Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. 2020, № 44. С. 139-142;
2. Дядічко В. І. Дискусійні аспекти регламентації поняття «сексуальне насильство» за кримінальним законодавством України. Юридичний науковий електронний журнал. 2023, № 4. С. 475-477;
3. Дядічко В. І. Окремі проблемні аспекти відмежування сексуального насильства над дітьми від розбещення неповнолітніх. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія ПРАВО. 2023, випуск 76: ч. 2. С. 101-106;
4. Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Відповідальність за домашнє насильство і насильство за ознакою статі (науково-практичний коментар новел Кримінального кодексу України) / за ред. М.І. Хавронюка. К.: Ваїте, 2019. 288 с.

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЇ ЗБРАНОЇ З ВІДКРИТИХ ДЖЕРЕЛ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ В УМОВАХ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

Косохатько Богдан Сергійович
аспірант, Інститут права Київського національного
університету імені Тараса Шевченка
ORCID: 0009-0007-2168-6469

Науковий керівник: Кучинська Оксана Петрівна
професор кафедри кримінального процесу
та криміналістики, доктор юридичних наук,
Інститут права Київського національного
університету імені Тараса Шевченка

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3914

Повномасштабне вторгнення російської федерації на територію України створило нові виклики не лише перед українським суспільством, а й перед кримінальною юстицією та всією системою правоохоронних органів України. Так, станом на 09.01.2024 року очільник департаменту протидії злочинам в умовах збройного конфлікту Офісу генерального прокурора Юрій Белоусов зазначає про майже 117 тисяч зареєстрованих воєнних злочинів, 470 підозрюваних, 316 обвинувальних актів в судах і 73 вироки [1]. Такі числа звісно ж значать про не аби яку завантаженість всієї

правоохоронної системи. В цьому контексті важливо зрозуміти, що мова йде не про певні уявні категорії, а про конкретних слідчих, прокурорів та суддів, які зобов'язані щодня докладати власних сил та часу. Крім цього вони повинні мати відповідні компетенції, навички та глибоке професійне розуміння тих процесів, що відбуваються навколо них, аби здійснювати розгляд та розслідування відповідних воєнних злочинів повно, ефективно, всесторонньо та об'єктивно.

Звісно ж, в період 2014-2022 років питання розслідування воєнних злочинів періодично було на слуху та досліджувалось як серед діючих і практикуючих державних службовців, так і в окремих наукових спільнотах. Зокрема це питання вивчали такі науковці як Ахтирська Н. М., Коваль Д. О., Гарасимів О. І., Марко С. І., Ряшко О. В. та інші.

В той же час, лише з початком повномасштабного вторгнення стало очевидним, що розслідування воєнних злочинів на практиці дещо відрізняється від тих теоретичних напрацювань мирного часу, які продукували вітчизняні науковці. Більше того, навіть методичні рекомендації розслідування так званих «злочинів мирного часу» не завжди можуть стати в нагоді, адже часто такі розслідування потребують спеціальних поглиблених балістичних (як у випадку артилерійських чи ракетних обстрілів), хімічних (як у випадку можливих злочинів на ЗАЕС), технічних, і навіть орнітологічних або біологічних знань (як у випадку розслідування злочинів пов'язаних з підривом Каховської ГЕС та оцінкою відповідних наслідків). До того ж, незважаючи на необхідність наявності доволі специфічних знань, воєнні злочини доволі часто необхідно розслідувати без фактичного доступу до місця події, або ж в умовах небезпечних для довготривалого перебування людини. Звісно такий стан речей дещо ускладнює процес огляду місця події, збору доказів, пошуку та інтерв'ювання очевидців. Більше того, злочини, що вчиняється в умовах збройного конфлікту, такі як вбивство, грабіж, викрадення, нанесення тілесних ушкоджень за загальним правилом «кваліфікується лише за ст. 438 КК України і не потребує додаткової кваліфікації за статтями про умисне вбивство, згвалтування, торгівлю людьми, насильницьке зникнення, катування, заподіяння тілесних ушкоджень, знищення майна тощо» [2]. Зокрема, таку позицію було оприлюднено і на офіційних ресурсах Тренінгового центру прокурорів і такої позиції дотримуються практикуючі слідчі відповідних правоохоронних органів. Таким чином, це означає, що такі злочини вимагають не лише

специфічних навичок, знань у порядку та методології розслідування, які можуть бути абсолютно новими для працівників правоохоронних органів, а й певних поглиблених знань в темі міжнародного гуманітарного права, для кращої та більш точної оцінки дій ворожої сторони, а також чіткого розуміння та розмежування воєнних злочинів. Мова йде про їх розмежування як і між собою, в рамках Женевських конвенцій (наприклад, про різницю між катуванням або нелюдським поводженням та умисним заподіянням сильних страждань або тяжких тілесних ушкоджень чи шкоди здоров'ю), так і з іншими злочинами в рамках Кримінального кодексу України (наприклад, військовими злочинами та злочинами «мирного часу»). Це необхідно перш за все для правильного та досконалого відображення правової позиції в процесуальних документах та подальшого представлення справ у судах, як національних, так і іноземних та міжнародних юрисдикцій.

Водночас, злочини пов'язані з порушенням законів і звичаїв ведення війни є злочинами досить великого масштабу, а значить вимагають відповідної спеціальної та надскладної підготовки (часто помітної), наприклад, переміщення техніки, особового складу, здійснення складного зв'язку та використання спеціальних (так само, часто помітних) засобів навіть для пересічного громадянина, або особи, яка не має відповідних знань в конкретній сфері. Така особа часто може просто зафіксувати чи іншим чином зафіксувати певну подію веб-камерою власного телефону чи іншого технічного пристрою. Досить часто, такі матеріали згодом стають надбанням суспільства, зокрема через мережу Інтернет.

Така сукупність факторів звісно ж не може існувати в трансцендентності, тому вона зумовила сприятливі умови для розвитку певної концепції або методології «розслідування у відкритих джерелах», або як часто називають у професійних та наукових колах – «OSINT» (або ОСІНТ – укр.). В широкому, загальноприйнятому сенсі – ОСІНТ – це діяльність направлена на пошук будь якої інформації у відкритих джерелах. Звісно ж, що звужуючи це поняття до відповідної галузі права, можемо зазначити що мова йде про інформацію, яка в подальшому може бути використана як доказ, в рамках певного кримінального провадження чи судочинства, а значить, вона повинна містити допустимі та належні фактичні дані, зібрані у передбаченому порядку, як того вимагає глава четверта Кримінально-процесуального кодексу України та низка міжнародно-правових актів.

У зв'язку з вищезгаданими положеннями КПК України, у слідчих та відповідних наукових працівників часто виникають сумніви щодо інформації, яку зазвичай збирають з відкритих джерел приватні розслідувачі, активісти, журналісти чи правозахисники. В той же час, інформація зібрана за допомогою методик та засобів ОСІНТ не є інформацією з обмеженим доступом і не є інформацією, отриманою незаконним шляхом, тобто вона повністю відповідає вимогам чинного законодавства, а саме статті 84 КПК України. Звісно ж, що інформація отримана з відкритих джерел переважно зберігається на електронних носіях чи в мережі Інтернет та існує в електронному вигляді. На жаль, в українському законодавстві не визначено поняття «електронного доказу», в той же час, це поняття добре досліджене в науковій доктрині такими науковцями як Ахтирська Н. М., Неділько Я. В., Коваленко А. М., Сіренко О. В. та певною мірою відображено в практичній площині, в роботі суддів, слідчих, прокурорів та оперативних працівників.

Звісно, коли мова йде про інформацію з відкритих джерел, що може стати електронним доказом, то не варто випускати з уваги й питання одержання, обробки та зберігання цих даних, зокрема, будь-хто, хто наважився збирати докази з відкритих джерел, має забезпечити їх належне збирання та зберігання. Для цього існує ціла низка нормативно-правових актів. Мабуть, найбільш відомим з них вважається рекомендаційний документ представлений Центром прав людини Університету Берклі в Каліфорнії та Офісом Верховного комісара ООН з прав людини, під назвою «Протокол Берклі». В той же час він не єдиний, оскільки варто також й враховувати норми та положення викладені в «Керівних принципах щодо електронних доказів», представлених Радою Європи, а також міжнародний стандарт ISO/IEC 27037:2017 та його національний відповідник ДСТУ ISO/IEC 27037:2017. Варто відзначити, що ці документи хоч і є доволі об'ємними, проте, вони встановлюють доволі базові та прості правила взаємодії із збіраною інформацією. Настільки простими, що в 2014 році невелика команда онлайн-розслідувачів Bellingcat змогла зібрати достатню доказову базу для видачі міжнародного ордеру на арешт офіцерського складу 53-ої зенітної ракетної бригади ППО РФ, яка збила літак авіарейсу MH17 на території Донецької області, в липні 2014 року. Цю справу можна вважати еталонною з точки зору доведення винуватості за допомогою інформації з відкритих джерел. До того ж, інформацію зібрану Bellingcat тоді визнали та дослідили слідчі різних країн в спільній слідчій групі, під аббревіатурною назвою «JIT»,

що займалися безпосереднім розслідуванням цієї справи та, на жаль, не одразу змогли знайти усю необхідну доказову базу на місці подій і в подальшому для її доведення до судового вироку в Гаазі (мається на увазі, без допомоги Bellingcat).

Вузькому колу ОСІНТ спільноти також відомо, що Bellingcat в своїй діяльності дотримуються згаданого міжнародного стандарту ISO 27037:2017. В практичній площині дотримання вищезгаданих стандартів зводиться до чіткої фіксації часу та дати архівування файлів, веб сторінок, збереження останніх як не html-сторінок, а цілої системної сукупності файлів (зображень, відео, програмного коду як єдиного цілого елементу), фіксація веб сторінки як файлу, в форматі .pdf, збереження метаданих та фіксація геш сум, і багато іншого. Проте, цей список не є вичерпним і відрізняється залежно від конкретних умов та ситуації. Навіть досліджуючи положення вже згаданого протоколу Берклі – можна помітити, що він рекомендує не збирати абсолютно всю інформацію та зберігати її, а виокремлювати лише важливу, та відповідним чином систематизувати її, аби це відповідало принципам цього ж Протоколу і не обтяжувало слідчих зайвою інформацією, що в свою чергу не впливало б на ефективність їх роботи.

Звісно ж, що такий набір правил, настанов, документів і до того ж необхідність вправно володіти ОСІНТ інструментами та техніками створює певний поріг компетентності входження ОСІНТ розслідувача в кримінально-правові процеси, або навіть в процеси збору інформації з відкритих джерел, для їх подальшого використання в суді(-ах). Досить часто, ОСІНТ-розслідувачі не є юристами за освітою, однак, слідчі, часто потребують таких спеціалістів для залучення у справу. В той же час, будь-які порушення алгоритмів збору інформації можуть спричинити визнання в подальшому таких доказів недійсними та фактично призвести до анулювання титанічної роботи слідчого над певним провадженням чи цілою справою. Тому, разом з іншими питаннями постає необхідність підвищення рівня володіння слідчими відповідних технік та методик збору інформації з відкритих джерел, разом з тим, й підвищення рівня юридичної обізнаності відповідних ОСІНТ-аналітиків/розслідувачів.

Згадуючи та аналізуючи таке явище, як ОСІНТ, варто зазначити, що цей метод є досить ефективним. Адже, завдяки деяким ОСІНТ інструментами можливо за лічені секунди віднайти телефонний номер, поштову скриньку чи навіть паспортні дані необхідної вам людини, використовуючи витoki даних, штучний інтелект та просто відкриті

джерела (соціальні мережі, медіа, відкриті дані тощо). Якщо дослідити підозри Офісу генерального прокурора, то можна помітити, що більшість з них, які стосуються як офіцерського, так і рядового складу в своєму тексті мають дуже чіткі дані, зокрема, паспорт, індивідуальний податковий номер та навіть місце реєстрації. Такі дані приблизно в 80% отримуються завдяки джерелам згаданим вище.

За різними даними, з відкритих джерел американська розвідка отримує від 35% до 95% розвідданих, при цьому витрачаючи на це лише 1% розвідувального бюджету США. Звісно, що на цей феномен варто звернути увагу не лише керівникам слідчих та розвідувальних управлінь різноманітних державних установ, а й законодавцю, який просто зобов'язаний під час неоголошеної війни російської федерації створити відповідні умови для розвитку такої методики, її підтримки та поширення.

В науковій доктрині вже давно існує думка, про те, що залучення осіб з окремими, спеціальними та особливими знаннями потребує якіснішого законодавчого регулювання, аби більш якісно розслідувати певні види злочинів, зокрема в цій статті мова йде про воєнні злочини. В той же час, на практиці, деякі слідчі та процесуальні керівники вже давно залучають окремих ОСІНТ розслідувачів, правозахисників, приватних спеціалістів до відповідних процесуальних дій, з метою отримання відповідних висновків спеціаліста, щодо розслідування злочинів пов'язаних з порушенням законів та звичаїв ведення війни. Однак, тут також існує законодавча прогалина, пов'язана з тим, що серед вичерпного переліку джерел доказів, передбачених частиною 2, статті 84 КПК немає висновку спеціаліста. Для довідки, нагадаю, що частина 2 статті 84 КПК визначає чіткий перелік доказів в кримінальному провадженні.

Крім того, в законодавстві не визначено чіткого порядку отримання такого висновку, що значною мірою може створювати сумніви у слідчого чи прокурора, щодо проведення відповідних процесуальних дій, які потребують знань саме окремих спеціалістів. В той же час, законом передбачено, що спеціаліст є процесуальною особою, і несе відповідальність згідно з статтею 72 КПК України, аналогічно з іншою процесуальною особою, а саме, експертом, якому присвячено цілий розділ. Звісно ж, що така процесуальна нерівність має бути зменшена, або зовсім нівельована. Для цього можуть бути застосовані зовсім різні юридико-правові концепції, починаючи від зрівняння цих суб'єктів в

правах, завершуючи створенням та введенням в законодавства одного єдиного суб'єкта, який би об'єднав і спеціаліста і експерта. Це рішення може залежати вже від конкретної волі законодавця та тої концепції реформування кримінально-правової політики, яку обирає держава.

Варто звернути увагу, що під час досудового розслідування вся відповідальність за кінцевий результат розслідування покладається на слідчого та процесуального керівника у відповідній справі, а тому, залучення спеціаліста, експерта чи інших осіб, які можуть володіти спеціальними знаннями має бути прерогативою певної, конкретної особи, в рамках визначених кримінально-процесуальним законодавством.

Варто зауважити, що хоч і тема електронних доказів була лиш побічно згадана в цій статті, але в той же час, для використання інформації з відкритих джерел в рамках судових процесів це є надзвичайно важливим. Тобто, ці питання дуже тісно взаємопов'язані, в той же час, деякі науковці [3], визначають такі проблемні питання:

1. Відсутність розмежування електронного доказу та інших джерел доказів.

2. Відсутність визначення переліку джерел електронного доказу.

3. Недостатність врегулювання питання використання копій електронних доказів, оригінали яких втрачено.

4. Обмежені можливості дізнавача з використання електронних доказів.

5. Неорганізованість роботи інформаційно-телекомунікаційної системи досудового розслідування за участю Національної поліції України.

6. Відсутність централізованого та єдиного центру з прийняття рішень для отримання доступу до певних інформаційно-телекомунікаційних систем, які можуть містити інформацію важливу для розслідування відповідних справ.

До того ж, окреме місце займає питання визначення копій та оригіналів електронних доказів, а також використання так званих геш-сум, для подальшої ідентифікації та доведення оригінальності таких доказів, яке також досі не врегульоване і часто залишається виключно на компетентності та досвідченості конкретного слідчого, який приймає відповідне рішення про призначення відповідних геш-значень для файлів.

В той же час, варто відзначити, що правоохоронна система прогресує в своєму розвитку та залученню новітнього досвіду, не лише в окремих питаннях, а подекуди й в цілому. До того ж, цей прогрес помітний для порівняння не лише в межах країн Східної Європи, а й в країнах майже всього світу. Адже широкому колу суспільства вже відомі випадки використання різноманітних цифрових технологій, баз даних та аналітики (таких як Microsoft Azure, ClearView, Octopus тощо), різноманітних 3D сканерів, дронів та інших технічних засобів для розслідування воєнних злочинів та використання зібраних даних для подальшого доказування в суді. Зрозуміло, що такий досвід є абсолютно унікальним.

Однак, подекуди все ж залишаються невирішеними більш рутинні та точкові питання, які можуть створювати перешкоди, або сповільнення роботи конкретного слідчого, прокурора чи оперативного працівника, що в свою чергу може бути критичним в питаннях привернення уваги світу до воєнних злочинів в Україні, і в свою чергу ефективності, швидкості та залученості всіх міжнародних акторів до притягнення винуватців до відповідальності.

Література:

1. Жарєнов Я. Люди хочуть справедливості тут і зараз, але це "гра вдовгу" – керівник "департаменту війни" ОГП про трибунал та злочини росіян (ч. 1). URL: <https://telegraf.com.ua/ukr/intervju/2024-01-08/5826305-lyudi-khochut-spravedlivosti-tut-i-zaraz-ale-tse-gra-vdovgu-kerivnik-departamentu-viyni-ogp-pro-tribunal-ta-zlochyni-rosiyan-ch-1> (дата звернення: 06.03.2024).
2. Офіційний веб-ресурс Тренінгового центру прокурорів України. Кваліфікація воєнних злочинів за Кримінальним кодексом України. URL: <https://ptcu.gp.gov.ua/uk/czentr-znan/intervyu-z-treneramy/kvalifikaciya-voyennyh-zlochyniv-za-kryminalnym-kodeksom-ukrayiny/> (дата звернення 29.06.2024).
3. Безпалько У. Використання електронних доказів у кримінальному процесуальному праві України (проблемні питання). URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/289572/283146> (дата звернення: 29.06.2024).

ВІЙСЬКОВІ КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ: АНАЛІЗ СТАТИСТИКИ ТА СУДОВОЇ ПРАКТИКИ

Невеніцин Євген Валерійович
аспірант кафедри кримінального права,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

Науковий керівник: Євдокімова Олена Володимирівна
кандидатка юридичних наук, доцентка,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

Інтернет-адреса публікації на сайті:

http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3910

24 лютого 2022 Україна зазнала широкомасштабного вторгнення збройних формувань країни-агресора – російської федерації. Увесь український народ став на захист своєї Батьківщини, самовіддано та героїчно виборює свободу й незалежність від загарбницьких посягань ворога. Провідну роль в цій боротьбі займають Сили оборони України, в які входять Збройні Сили України, Служба безпеки України, Державна прикордонна служба України, Національна гвардія України та інші військові формування, утворені відповідно до законів України.

Зі зміною звичного для нас усіх укладу життя, змінилась й правозастосовна діяльність кримінальної юстиції, що ставить перед наукою кримінального права надважливе та невідкладне завдання із дослідження та запровадження на практиці теоретичних досліджень, напрацювань в сфері військових кримінальних правопорушень. Актуальність цього напрямку наукового дослідження обумовлена тим, що, з одного боку, Україна стоїть перед великими загрозами та ризиками, що вимагає від Сил оборони рішучих та жертвних дій для стримування ворога та перемоги над загарбниками, а з іншого, Україна є соціальною, правовою та демократичною державою, у якій людина, її життя і здоров'я, честь, гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю. Саме тому, кожен військовослужбовець має знаходитися у чітко окресленому правовому полі. Законні накази командирів підлягають обов'язковому виконанню. Кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, має бути притягнутий до відповідальності в межах своєї вини. Жоден невинуватий не повинен зазнати кримінального переслідування.

Сьогодні ставить перед науковцями завдання із напрацювання теоретичних орієнтирів кримінально-правового визначення ознак складів кримінальних правопорушень, зокрема передбачених статтями 402, 403 Кримінального кодексу України (далі – КК).

Про масштабність виклику для вітчизняної кримінальної юстиції, спричиненою військовою агресією проти України, свідчать статистичні дані. Так, згідно відкритих джерел інформації, розміщених на офіційному сайті Офісу Генерального прокурора [1], у січні 2022 року обліковано такі кримінальні правопорушення проти встановленого порядку несення військової служби (військові кримінальні правопорушення): непокора (ст. 402 КК України) – 1 провадження; невиконання наказу (ст. 403 КК) – 1 провадження; погроза або насильство щодо начальника (ст. 405 КК) – 1 провадження; порушення статутних правил взаємовідносин між військовослужбовцями за відсутності відносин підлеглості (ст. 406 КК) – 10 проваджень; самовільне залишення військової частини або місця служби (ст. 407 КК) – 197 проваджень; дезертирство (ст. 408 КК) – 10 проваджень; ухилення від військової служби шляхом самокалічення або іншим способом (ст. 409 КК) – 6 проваджень.

За аналогічний звітний період у 2023 році обліковано наступні військові кримінальні правопорушення: непокора (ст. 402 КК) – 188 проваджень; невиконання наказу (ст. 403 КК) – 1 провадження; погроза або насильство щодо начальника (ст. 405 КК) – 21 провадження; порушення статутних правил взаємовідносин між військовослужбовцями за відсутності відносин підлеглості (ст. 406 КК) – 17 проваджень; самовільне залишення військової частини або місця служби (ст. 407 КК) – 795 проваджень; дезертирство (ст. 408 КК) – 583 провадження; ухилення від військової служби шляхом самокалічення або іншим способом (ст. 409 КК) – 22 провадження.

За січень 2024 року за статистичними даними Офісу Генерального прокурора обліковано військові кримінальні правопорушення, зокрема: самовільне залишення військової частини або місця служби (ст. 407 КК) – 2158 проваджень; дезертирство (ст. 408 КК) – 1286 проваджень; недбале ставлення до військової служби (ст. 425 КК) – 58 проваджень.

Загальна кількість проваджень у військових кримінальних правопорушеннях у 2021 році становила 3037, з яких направлено до суду з обвинувальним актом 1119; у 2022 році – 13766, з яких направлено до суду з обвинувальним актом 2185; у 2023 році – 28666, з яких направлено до суду з обвинувальним актом 2719.

З наведеної статистичної інформації вбачається стрімке зростання вчинення кримінальних правопорушень проти встановленого порядку несення військової служби, кількість облікованих правопорушень у 2023 році, порівняно з 2021 роком, збільшилася майже в 10 разів.

Яскравим відображенням актуальності та необхідності проведення ґрунтовного науково-практичного аналізу складів військових кримінальних правопорушень є й інформація про результати розгляду таких проваджень в Єдиному державному реєстрі судових рішень.

Так, згідно ЄДРСР, у 2021 році у кримінальних провадженнях, де особи обвинувачувалися у вчиненні злочинів, передбачених ст. 402 КК (непокора), судами було ухвалено 13 вироків, у 2022 році таких вироків зареєстровано вже 224, а у 2023 – 1084 вироків [2].

Всі вирокі судів у зазначеній категорії справ є обвинувальними, у переважній більшості справ судами затверджені угоди про визнання винуватості між обвинуваченим та прокурором, призначено покарання у виді позбавлення волі із застосуванням статті 69 КК України у виді двох років позбавлення волі та відповідно до ст. 62 КК України замінено призначене покарання на покарання у виді тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців на строк два роки або відповідно до ст. 58 КК України на службове обмеження для військовослужбовців на строк два роки із відрахуванням у доход держави 20 відсотків із суми грошового забезпечення. За період 2022-2024 роки 241 особа звільнена від відбування призначеного покарання з іспитовим строком відповідно до статті 75 КК України.

Як правило, суди у постановлених вироків ретельно досліджували дані про особу винного, а саме: сімейний стан, освіта, вік, наявність утриманців, стан здоров'я, характеристики з місця проходження служби (загальні та медичні), враховувалась поведінка обвинувачених за місцем проходження військової служби до вчинення ними злочинів. Також, при призначенні певних видів покарань та звільненні від його відбування з іспитовим строком, відповідно до статей 66, 67 КК України, враховувалися обставини, що пом'якшують та обтяжують покарання.

У переважній більшості аналізованих справ особи визнавали свою винуватість у вчиненні кримінальних правопорушень, каюлись у вчиненому, що давало суду підстави для розгляду кримінальних проваджень за правилами ч. 3 ст. 349 КПК України (скорочена процедура) та застосування положень статей 69, 75 КК України.

Разом з тим, на розгляді судів наразі перебуває значна кількість проваджень, у яких військовослужбовці вини не визнають, що потребує від суддів всебічного, повного й неупередженого дослідження всіх обставин кримінального провадження, оцінки кожного доказу з точки зору належності, допустимості, достовірності та сукупності зібраних доказів – з точки зору достатності й взаємозв'язку для прийняття відповідного процесуального рішення.

В означеній категорії справ суддям необхідно неухильно слідувати завданням кримінального провадження, якими є захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура.

Виконання таких завдань неодмінно буде сприяти зміцненню військової дисципліни, а разом з тим й обороноздатності нашої держави.

Для правильної правової кваліфікації дій обвинувачених та врешті прийняття законного, обґрунтованого та вмотивованого рішення щодо винуватості або невинуватості особи у вчиненні кримінальних правопорушень у кримінальних провадженнях, наприклад за статтями 402 (непокора), 403 (невиконання наказу) КК, доцільно сформулювати чіткі визначення таких понять, як: законність наказу, тяжкість наслідків, наявність бойової обстановки, можливість виконання наказу, причини його невиконання.

Всі вище перелічені поняття є оціночними, а тому для їх правильного визначення кримінально-правовій науці необхідно напрацювати орієнтири, дороговкази або іншими словами систему координат, в якій зможуть рухатися правоохоронна та судова система. Такі напрацювання суттєво полегшать виконання професійних обов'язків слідчим, прокурорам, суддям та захисникам, будуть сприяти єдності практики та звуть поле для необґрунтовано широкого трактування закону, що слугуватиме дотриманню основних елементів принципу верховенства права, зокрема законності, правової визначеності, заборони свавілля.

Література:

1. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2> (дата звернення: 19.06.2024).
2. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/>

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНСТИТУТУ АДВОКАТСЬКОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Орбець Ігор Васильович
помічник адвоката

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3919

Адвокатське розслідування (паралельне розслідування сторони захисту) в кримінальному провадженні слід розуміти як окремий інститут кримінально-процесуального права та заснована на ньому доказова діяльність захисника, що полягає в самостійному здійсненні у спеціальній процесуальній формі системи пізнавально-практичних та засвідчувальних дій, які зумовлені предметом та завданнями захисту, націлені на пошук джерел доказової інформації, отримання та фіксацію фактичних даних, їх перевірку та з'ясування належності до справи, допустимості і достовірності, забезпечення можливості використання для досягнення мети правосуддя [1].

В державах англосаксонської системи права адвокатське розслідування можна окреслювати лише умовно, адже абсолютна більшість досудових стадій кримінального процесу там не формалізовано, а легалізація доказів здійснюється вже в суді на стадії попереднього судового розгляду, зокрема на стадії віддання обвинувального акту до суду, як в Англії [2], на стадії розпорядчого засідання, як в Сполучених Штатах Америки [3].

У Франції, де досудове провадження складається із трьох окремих та самостійних стадій – дізнання, кримінальне переслідування та попереднє слідство, до якого входить і передача обвинувального акту до суду, захисник-адвокат, в більшості випадків, допускається до участі в справі лише на третій стадії процесу, з моменту першого виклику

обвинуваченого до слідчого судді [4]. Участь адвоката-захисника у процесі збирання доказів на попередньому слідстві також обмежена, зокрема, йому надається право бути присутнім на допитах та очних ставках обвинуваченого з іншими обвинуваченими або із свідками, але навіть в таких слідчих діях адвокат-захисник виконує пасивну роль. Показово, що під час допиту захисник-адвокат не має права робити ніяких заяв, не отримавши попереднього дозволу слідчого судді [5].

Б. А. Філімонова зазначає, у Федеративній Республіці Німеччині елементи змагальності знаходять свій прояв лише у випадках, коли суддя-дознавач (обов'язки якого виконує дільничний суддя) проводить окремі слідчі дії за клопотанням прокурора: огляди, обшуки, допити. Такі слідчі дії здійснюються за участю представників сторін. Тобто участь захисника в розслідуванні кримінальної справи фактично носить фрагментарний характер і зводиться виключно до його присутності під час виконання вказаних слідчих дій, хоча за загальним правилом поліцейський-дознавач при першому ж допиті особи зобов'язаний роз'яснити їй право запросити захисника, проте права захисника доволі обмежені. Так, захисник за КПК ФРН має право лише на вільне і безперешкодне спілкування з обвинуваченим, на присутність під час виконання окремих слідчих дій та на ознайомлення з матеріалами кримінальної справи і огляд речових доказів [6].

На відміну від кримінального процесуального законодавства Франції та інших країн Європейського континенту, функції адвокатів Великобританії значно ширші. Для прикладу, у разі визнання вини підозрюваним, отримане органом слідства без участі в такому допиті адвоката, не беруться до уваги судом за виключенням деяких випадків [7]. В англійському кримінальному процесі особливе місце займають правила про докази, а сам процес їх збирання є доволі специфічним: їх виявлення, процесуальне визнання доказами і залучення в справу розірвані в часі. На початкових етапах сторони самостійно збирають матеріали з метою доведення винуватості або невинуватості особи, причому сторона обвинувачення збирає виключно ті відомості, що доводять вину особи. Процесуальне долучення зібраних доказів відбувається вже під час попереднього слухання в суді, коли розглядаються всі матеріали, що подаються сторонами. Також за клопотанням сторін судом можуть вживатися заходи спрямовані на отримання нових доказів [8].

У Сполучених Штатах Америки адвокати на стадії досудового розслідування мають можливість здійснювати власне, причому паралельне поліцейському, адвокатське розслідування тому, що, по-перше, результатам адвокатсько-дослідницьких заходів, нарівні з результатами проведення поліцейсько-дослідницьких заходів, надається однакове доказове значення в суді. По-друге, адвокат має можливість збирати докази захисту цілеспрямовано, оскільки, з одного боку, з моменту вступу на захист інтересів обвинуваченого він має право безперешкодно бачитися з ним, а з іншого, – право знайомитися з доказами поліцейського розслідування. По-третє, збираючи докази, адвокати використовують допомогу Федерального Управління захисників (слідчих захисту), які займаються пошуком доказів на користь обвинуваченого. По-четверте, для виявлення доказів адвокати звертаються за допомогою до приватних детективів, які в США наділені досить широкими повноваженнями в збиранні необхідної інформації, в т. ч. за допомогою процесуальних методів, таких як спостереження, опитування потерпілих і свідків, проведення обшуків та виїмок тощо, результати яких залучаються в кримінальну справу як докази [6].

Згідно зі спеціальним розділом Закону про адвокатуру Японії «Права і обов'язки адвоката», який регулює права і обов'язки японського адвоката, також адвокат має можливість користуватись правами, що становлять зміст адвокатського розслідування.

Подібна ж ситуація склалася і в низці країн Європи, а саме: Нідерландах, Чехії, Данії, Польщі тощо, де адвокату надані всі можливі права для проведення альтернативного розслідування та збирання доказів захисту, безперешкодних побачень із підзахисним та можливість знайомитися з доказами поліцейського розслідування.

Таким чином, можна зробити висновок, що найбільшим обсягом прав у кримінальному процесі наділені захисники, що здійснюють свою діяльність у Сполучених Штатах Америки. Серед великого масиву напрацьованого в цьому аспекті досвіду, у рамках реалізації принципів змагальності та рівності сторін, в Україні, перш за все, слід законодавчо закріпити інститут адвокатського розслідування та механізм реалізації повноважень захисника-адвоката в межах цього інституту, що дозволить підозрюваним та/або обвинуваченим більш ефективно реалізовувати свої права.

Список літератури:

1. Одинцова І. М. Інститут самостійного адвокатського розслідування у кримінальному процесі. URL: <http://www.legalposition.umsf.in.ua/archive/2016/2/21.pdf>
2. Уолкер. Р. Англійська судова система. Київ: Либідь, 1982. 632 с.
3. Ллойд Л. Уайнреб. Відмова у правосудді: кримінальний процес США. Київ: Либідь, 1985. 191 с.
4. Смірнов А. В. Моделі кримінального процесу. Київ: Кондор, 2000. 224 с.
5. Головка Л.В. Дізнання та попереднє слідство в кримінальному процесі Франції. Київ : Юрінком Інтер, 1995. 130 с.
6. Маслюк О. В. Адвокатське розслідування в кримінальному судочинстві: міжнародний досвід та світові стандарти. Право і суспільство, 2017. № 3, с. 216.
7. Берладин О. Б. Правові аспекти участі адвоката в досудовому провадженні у кримінальному процесі Великобританії. Вісник Академії адвокатури України, 2012. Число 2. с. 138-144.
8. Святоцький О. Д. Адвокатура: історія і сучасність. Київ : Ін-Юре, 1997. 320 с.

**Господарське право. Господарське процесуальне право.
Екологічне право. Земельне право. Аграрне право.
Фінансове право. Банківське право**

**ПІДПРИЄМНИЦЬКА ОСВІТА ЯК СКЛАДОВА
ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ**

Драгунцов Борис Борисович
аспірант Тернопільського національного
педагогічного університету імені Володимира Гнатюка

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3925

Консультавання здобувачів професійної освіти з питань молодіжного підприємництва для економіки України має на меті запропонувати поради та допомогу особам, зацікавленим у започаткуванні власного бізнесу або підприємницьких починань у молодому віці. Щоб забезпечити належну підготовку молоді до професійної освіти, а саме до підприємницької діяльності, важливо окреслити низку ключових характеристик змісту консультавання. Сюди відносять інноваційність, соціальність, гуманізацію.

Інноваційність охоплює розвиток креативності та критичного мислення у здобувачів професійної освіти; ознайомлення з сучасними інноваційними бізнес-ідеями.

Соціальність – адаптація змісту консультавання для здобувачів професійної освіти, які прагнуть розвивати майбутні бізнес-ідеї, з акцентом на оволодіння знаннями та навичками, необхідними для ведення безпосереднього впливового бізнесу, вирішення важливих суспільних проблем.

Гуманізація – спрямування змісту консультавання на здобуття знань і розвиток навичок, важливих для саморозкриття майбутніх фахівців, виховання навичок саморозвитку та самовдосконалення.

Ретельне дослідження підприємництва передбачає заглиблення у психологічні особливості та характеристики, які лежать в основі успіху успішних підприємців. Ці люди, зазвичай, демонструють такі риси, як стійкість, адаптивність, розсудливе прийняття ризиків, а також вроджену схильність до інновацій та стратегічне бачення. Таке підприємницьке мислення, що характеризується готовністю використовувати можливості та творчим підходом до вирішення проблем, відіграє життєво важливу

роль у реалізації нових проєктів, а отже, сприяє загальному економічному розвитку суспільства.

Освітня галузь, і зокрема її професійна (професійно-технічна) ланка, має інші цілі й завдання. Освіта не може безпосередньо впливати на розвиток економіки. Такі заяви спочатку активізують рівень очікувань суспільства, а в подальшому дискредитують підприємницьку освіту як напрям, який не виправдав себе, хоча для її реалізації було докладено значні зусилля науково-педагогічної спільноти, зокрема створено сприятливі педагогічні умови. Освіта може вплинути на зростання кількості вмотивованих осіб з достатнім і високим рівнями підприємницької компетентності, але вона не спроможна безпосередньо впливати на податкову політику, політику фінансування стартатів.

В основу освітньої політики в Україні закладені елементи профорієнтації, інформування про ринок праці та активного навчання підприємництву, консультування з молодіжного підприємництва і пошуку роботи, програми працевлаштування, громадські роботи та комунальні послуги. Сприяння молодіжному підприємництву має потенціали соціального розвитку, оскільки це дає молоді можливість підвищити свій рівень захисту від безробіття та забезпечення самозайнятості, створення робочих місць для інших.

Підприємницька освіта в ЄС та США, спрямована на розвиток у молоді здатності створювати соціальні, культурні чи економічні цінності. Вважається, що набуття досвіду для критичного та творчого мислення, вирішення складних проблем, ведення переговорів, спілкування та лідерства може сприяти розвитку підприємницького мислення майбутніх фахівців. За даними ЄС та ОЕСР в Європі існує велике коло постачальників послуг корпоративної освіти (наприклад, школи, університети, коледжі). Впроваджено значну кількість програм, що декларують різні цілі та відображають різний зміст (наприклад, підвищення обізнаності щодо підприємництва, бажаність чи здійсненність участі у підприємстві або орієнтація на працевлаштування).

У сучасному науково-освітньому просторі напрацьовано численні підходи, методи, методики, прийоми і стилі консультування, окремі з яких часто використовують у практиці консалтингового консультування. Наприклад, спеціальний метод, що застосовується для швидкого виявлення фактів – психологічне тестування – може застосовуватися для виявлення і розвитку підприємницьких якостей кожного зі студентів (це дає змогу визначити найбільш прийнятні завдання).

Отже, консультація є складовою частиною системи професійної орієнтації, що проводиться з урахуванням фізичних та психологічних

особливостей людей, його загальних і професійних інтересів, здібностей, загальної та професійної підготовки, а також зведених даних про попит на робочу силу, можливості і працевлаштування і навчання за тими чи іншими професійними й спеціальностями. Тому, на нашу думку, кожен педагог закладу освіти, повинен опанувати методику, методичний інструментарій, а також методологію та технологію консультування.

Технологія консультування з молодіжного підприємництва, на нашу думку, – це сукупність методів, способів, прийомів перетворення предмета праці у бізнес – продукт із використанням конкретних технічних і програмних засобів у певній послідовності дій (етапів, фаз, операцій). На сьогодні – це переважно інформаційні технології які формуються самостійно кожним викладачем-консультантом.

Майбутні підприємці – випускники закладів професійної освіти – мають бути підготовленими до активної праці в складних соціально-економічних і психологічних умовах. Тому ще однією проблемою є здійснення психологічного консультування. Він передбачає перш за все, аналіз конкретних ситуацій, що виникають у процесі підприємницької, бізнес-діяльності, та допомогу майбутньому підприємцеві. Психологічне консультування з молодіжного підприємництва спрямовуємо на актуалізацію й усвідомлення майбутнім людям бізнесу тих якостей своєї індивідуальності, що впливають на його роботу та особистісний розвиток.

Отже, у кожного здобувача професійної освіти з'являється можливість адекватно оцінити себе, як професіонала в бізнесі з позиції критеріїв психологічної науки.

Література:

1. Базиль Л. О., Байдулін В. Б., Гриценко І. А., Савченко М. О. Молодіжне підприємництво в умовах воєнного стану: практичний порадник. ІПО НАПН України. – К., – 85 с.
2. Карпюк Г. І. Основи підприємництва: навчальний посібник для здобувачів професійної освіти. – К., 108 с.
3. Гончаренко І., Шкарабан Т. І., Лозова А. Підприємницька освіта: актуальність в умовах війни та повоєнного стану. Проблеми інтеграції освіти, науки та бізнесу в умовах глобалізації: тези доповідей учасників конференції. Київський національний університет технологій та дизайну. 2022. РО64-065.

СТРАТЕГІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ ЩОДО РОЗВИТКУ ФІНАНСОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УКРАЇНІ

Товкун Людмила Вікторівна
кандидат економічних наук,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
ORCID: 0000-0002-4769-9379

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3912

Стратегії розвитку, розроблені НБУ, є ключовими для забезпечення інтеграції країни у світову економіку. Ці стратегії створюють основу для довгострокового розвитку та стабільності фінансової системи України, а саме: сприяють зміцненню фінансової системи, знижуючи ризики та забезпечуючи стабільність фінансових інститутів; забезпечують підтримку економічного зростання країни через розвиток кредитування та стимулювання інвестицій; забезпечують підтримку інноваційних технологій, які підвищують ефективність фінансових процесів та забезпечують конкурентоспроможність українського фінансового сектору на міжнародному рівні. Також вони підвищують доступність фінансових послуг для юридичних і фізичних осіб; забезпечують високий рівень захисту прав споживачів, включаючи конфіденційність даних та безпеку транзакцій.

Серед Стратегій НБУ важливе місце займають ті, що визначають основні напрямки та заходи для розвитку фінансових технологій. Такі стратегії в Україні прийнято публікувати у вигляді презентацій. Так, у Стратегії розвитку FinTech в Україні до 2025 року, яка була затверджена рішенням Правління Національного банку України № 453-рш від 09.07.2020 року, був представлений покроковий план створення в Україні повноцінної фінтех-екосистеми з інноваційними фінансовими сервісами і доступними цифровими послугами.

Основні аспекти, які були враховані при її розробці, включали:

- регуляторні підходи: впровадження гнучких та сприятливих регуляторних умов, що сприяють інноваціям, але при цьому забезпечують належний рівень нагляду та захисту споживачів; розвиток регуляторних "пісочниць" (regulatory sandboxes), де фінтех-компанії можуть тестувати свої інновації у контрольованому середовищі;

- **інфраструктуру та технології:** розвиток цифрової інфраструктури, включаючи широкопasmовий інтернет та мобільні мережі, які є основою для надання фінтех-послуг; інтеграція сучасних технологій, таких як блокчейн, штучний інтелект та машинне навчання, у фінансові продукти та послуги;

- **підтримку інновацій та стартапів:** створення спеціалізованих інкубаторів та акселераторів для фінтех-стартапів, що надають менторську підтримку, доступ до фінансування та інші ресурси; стимулювання співпраці між традиційними фінансовими установами та фінтех-компаніями для розвитку нових продуктів та послуг;

- **фінансову інклюзію:** забезпечення доступу до фінансових послуг для всіх верств населення, включаючи малозабезпечених, сільських жителів та інші вразливі групи; використання фінтех-рішень для спрощення процедур і зниження бар'єрів для входу на фінансовий ринок;

- **фінансову грамотність та освіту:** реалізація програм з підвищення фінансової грамотності населення, щоб громадяни могли ефективно користуватися новими фінансовими технологіями; включення фінансової грамотності до шкільних та університетських програм;

- **кібербезпеку:** впровадження стандартів та практик кібербезпеки для захисту даних користувачів та запобігання кібератакам; розробка національних стратегій з кібербезпеки у фінансовому секторі та інше.

Стратегія розвитку FinTech в Україні була невід'ємним елементом Стратегії розвитку фінансового сектору України до 2025 року. Вона була досить успішно реалізована в тих напрямках, які передбачались (так, дорожня карта реалізації цього стратегічного документа, який втілювався три з половиною роки, була виконана на 47%) [1]. Вона мала діяти до 2025 року. Але у зв'язку з повномасштабним воєнним конфліктом і проголошенням воєнного стану в Україні, НБУ переглянув свої цілі та завдання. НБУ, першим серед державних установ, розробив нову інституційну Стратегію, яка врахувала фактори впливу війни на умови функціонування фінансової системи і зробила акцент на захисті фінансової стабільності та відновленні країни. Ця стратегія була розроблена на основі нової Стратегії розвитку фінансового сектору України, яка була затверджена Національним банком України, Міністерством фінансів України, Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку та Фондом гарантування вкладів фізичних осіб на засіданні Ради з фінансової стабільності 19.03.2023 року. Як

впливає з оприлюдненого документа, Стратегія передбачає спільні дії регуляторів та Фонду гарантування вкладів фізичних осіб у фінансовому секторі.

Нова інституційна Стратегія отримала назву: «Фінансова фортеця України» (далі – Стратегія) [2]. Стратегія є безстроковою. Завдання для України, що зазначені у цій Стратегії, були включені до Меморандуму про економічну та фінансову політику між Україною та Міжнародним валютним фондом [3]. Йдеться про відновлення боргової стійкості України, збереження ліквідності, зменшення дефіциту фінансування та створення необхідних умов для участі комерційного сектору в повоєнному відновленні. Меморандум визначив ключові структурні реформи, спрямовані на зростання і євроінтеграцію, які мають бути впроваджені в Україні, заходи монетарної та валютної політики, планування відновлення та подальшого розвитку фінансової системи.

Стратегічні завдання Національного банку враховують виклики, що постають, у двох векторах: спротив російській агресії та відновлення країни. З огляду на це передбачені Стратегією ініціативи та заходи умовно поділені на фокуси: «фокус спротиву», під яким розуміють короткострокові заходи, спрямовані на забезпечення стабільності та недопущення погіршення ситуації у фінансовій системі та економіці загалом, включаючи застосування інструментів для контролю над інфляцією та курсом національної валюти, підтримання банківської системи тощо; «фокус відновлення», який включає середньострокові заходи для запуску перетворень, що стануть основою майбутньої відбудови та зростання економіки, наприклад: зниження бюрократичних бар'єрів, підвищення прозорості та конкурентності середовища, залучення інвестицій тощо [2].

Деталізація Стратегії здійснюється за п'ятьма стратегічними цілями, що зосереджені на основних функціях НБУ – забезпеченні цінової і фінансової стабільності та підтримка країни на шляху до перемоги. До них відносять:

- стратегічна ціль 1. «Стійка гривня», яка стосується забезпечення стабільності грошової одиниці України, що є основною функцією НБУ та надважливе під час війни;

- стратегічна ціль 2. «Фінансова стабільність», що передбачає забезпечення стану фінансової системи, за якого, не зважаючи на усі зовнішні впливи, вона спроможна належно виконувати основні функції –

фінансове посередництво та здійснення платежів – й успішно протистояти кризовим явищам. Це завдання особливо важливе під час війни;

- стратегічна ціль 3. «Фінансова система працює на відновлення країни» метою якої є сприяння відновленню економіки, відбудові країни, поверненню до стійких темпів економічного зростання;

- стратегічна ціль 4. «Сучасні фінансові послуги», що передбачає роботу фінансової системи безперебійно навіть під час війни, в умовах бойових дій чи у разі блекаутів. Одне з ключових завдань НБУ полягає в посиленні кібербезпеки та ефективності готівкового обігу, а також у подальшій цифровізації фінансових послуг, впровадженні нових технологій, поширенні безготівкових розрахунків;

- стратегічна ціль 5. «Ефективний центральний банк», яка полягає в забезпеченні стійкості, ефективності, безперебійної роботи НБУ як ключової умови виконання всіх попередніх цілей, зазначених у цій Стратегії [2].

Кожна з цих стратегічних цілей деталізується у 24 стратегічних ініціативах, на втіленні яких НБУ буде зосереджувати свої зусилля на протязі наступних років. Перші чотири стратегічні цілі спрямовані назовні, на задоволення потреб учасників фінансової екосистеми. П'ята ціль – «Ефективний центральний банк» – покликана поліпшити реалізацію місії та візії НБУ через внутрішню трансформацію, щоб відповідати викликам військової агресії. У Стратегії НБУ є певні ризики, що можуть негативно вплинути на її реалізацію. Вони пов'язані з тим, що війна зумовлює певну невизначеність, яка може впливати на стабільність фінансової системи, а отже і реалізацію даної Стратегії. Тому НБУ ідентифікував відповідні ризики для того, щоб бути готовим до дій в умовах різного роду загроз для реалізації власної Візії та Місії.

Відповідно до Стратегії, основними ідентифікованими ризиками є: довготривалі військові дії з ескалацією на інші території чи країни; втрата довіри міжнародних партнерів до українських інституцій та зниження динаміки військової та економічної допомоги; погіршення співпраці з міжнародними партнерами та не відкриття переговорів про вступ до ЄС; уповільнення структурних реформ у країні; виснаження економіки України: зростання безробіття, непрогнозоване зростання дефіциту бюджету, платіжного балансу; урядові ініціативи, що можуть завадити досягненню монетарних цілей НБУ; тривала реінтеграція тимчасово окупованих територій; потенційна криза на світовому фінансовому ринку, що може спричинити світову рецесію та інші [2].

Зазначимо що, Стратегія є гнучким документом який, зважаючи на непередбачувані зовнішні обставини, періодично може оновлюватись, враховуючи нові економічні виклики, регуляторні вимоги, технологічні інновації та зміни у глобальному фінансовому середовищі. Це дозволяє стратегії залишатися актуальною та ефективною, сприяючи стійкому розвитку фінансового сектору України. Регулярне оновлення стратегії гарантує, що вона буде відповідати сучасним вимогам, підтримуючи економічну стабільність та конкурентоспроможність країни на міжнародній арені.

Література:

1. Нова Стратегія розвитку фінансового сектору України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/nova-strategiya-rozvitku-finansovogo-sektoru-protistoyannya-viklikam-viyni-u-finansovomu-sektori-ta-pidtrimannya-vidnovlennya-ekonomiki-ukrayini>
2. Стратегія НБУ «Фінансова фортеця України». URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Strategy_NBU.pdf?v=7
3. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: https://mof.gov.ua/uk/memorandum_of_economic__financial_policies-677

**ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОБ'ЄКТІВ
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ, СТВОРЕНИХ
ЗА ДОПОМОГОЮ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ
В УКРАЇНСЬКОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ**

*Тараненко Олег Миколайович
кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри інтелектуальної власності
та цивільно-правових дисциплін,
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького
ORCID: 0000-0001-5218-9763*

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3918

У сучасному світі, де штучний інтелект переходить від фантастичної ідеї до реального інструменту щоденного використання, виникає необхідність його ефективного правового регулювання. Вже ні для кого не є секретом те, що штучний інтелект пропонує неймовірні можливості для бізнесу, науки та повсякденного життя. За оцінками Всесвітнього економічного форуму, штучний інтелект і робототехніка стоять на першому місці серед 12 ключових технологій четвертої індустріальної революції, що формуватимуть майбутнє світове соціально-економічне середовище [1, 301].

На теперішній час існує безліч творів, створених штучним інтелектом, хоча колись це здавалось неможливим. За даних обставин актуальність правового регулювання об'єктів інтелектуальної власності, створених штучним інтелектом не викликає сумнівів.

Вітчизняним законодавцем, визначення поняття «штучний інтелект» закріплено в схваленій розпорядженням Кабінету Міністрів України від 2 грудня 2020 р. № 1556-р Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні. Відповідно в Загальній частині вказаного нормативно-правового акту зазначається, що: «штучний інтелект – організована сукупність інформаційних технологій, із застосуванням якої можливо виконувати складні комплексні завдання шляхом використання системи наукових

методів досліджень і алгоритмів обробки інформації, отриманої або самостійно створеної під час роботи, а також створювати та використовувати власні бази знань, моделі прийняття рішень, алгоритми роботи з інформацією та визначати способи досягнення поставлених завдань» [2].

Натомість проаналізувавши положення Закону України «Про авторське право та суміжні права» можемо аргументовано стверджувати про фактичне прирівнювання штучного інтелекту до комп'ютерної програми. Так, відповідно до п. 26 ст. 1 вказаного Закону: «комп'ютерна програма – набір інструкцій у вигляді слів, цифр, кодів, схем, символів чи в будь-якому іншому вигляді, виражених у формі, придатній для зчитування комп'ютером (настільним комп'ютером, ноутбуком, смартфоном, ігровою приставкою, смарт-телевізором тощо), які приводять його у дію для досягнення певної мети або результату, зокрема операційна система, прикладна програма, виражені у вихідному або об'єктному кодах» [3].

Серед провідних українських вчених висловлювалися різні пропозиції щодо законодавчого регулювання правового режиму об'єктів інтелектуальної власності, згенерованих штучним інтелектом.

Ю. Капіца одним з перших почав розвивати підхід щодо застосування права особливого роду (*sui generis*) стосовно текстів, звукозаписів та відеозаписів, що створюються штучним інтелектом, з виключенням вимог щодо оригінальності та ідентифікації автора. За словами вченого, об'єкти, що створюються за допомогою штучного інтелекту, можуть розглядатися, як інформація. Відповідно, у Цивільному Кодексі України та у Законі України «Про інформацію» може бути визначено підстави набуття майнових прав на інформацію, що створюється штучним інтелектом, обсяг прав, термін дії прав, випадки вільного використання тощо [4, 53].

М. Дубняк, досліджуючи проблеми визначення правового режиму об'єктів, створених за допомогою технологій нейромереж зосередив свою увагу на трьох можливих моделях правового режиму об'єктів, створених за допомогою технологій нейромереж, а саме:

- правового режиму суспільного надбання;
- правового режиму об'єктів, що не охороняються авторським правом;
- правового режиму інформації [5, 50-51].

Найбільш обґрунтованим дослідник вважав поєднання другого та третього правових режимів, тобто використання правового режиму інформації з відкритим доступом, з віднесенням об'єктів згенерованих системами штучного інтелекту до неохоронюваних об'єктів авторського права [5, 51].

Натомість, К. Зеров, в одній із своїх праць, виокремив цілих шість наукових підходів щодо правової охорони об'єктів, згенерованих системами штучного інтелекту, серед яких можна виокремити наступні:

- недоцільність правової охорони об'єктів, що згенеровані комп'ютерними програмами;

- (не) можливість їх охорони авторським правом як оригінальних творів;

- запровадження новітньої ітерації теорії фікції та введення особливого правового статусу для систем штучного інтелекту;

- охорона окремих згенерованих об'єктів за допомогою суміжних прав;

- охорона згенерованих об'єктів за допомогою спеціального правового режиму в межах авторського права;

- охорона згенерованих об'єктів за допомогою права *sui generis* [6, с. 27-32].

Останній з підходів дослідник вважав «найбільш прийнятним і таким, що заслуговує на підтримку, до імплементації» [6, с. 33].

Згодом, ідея правової охорони об'єкта, згенерованого штучним інтелектом, за допомогою права особливого роду (*sui generis*) таки була імплементована вітчизняним законодавцем, проте не в Законі України «Про інформацію», а в новому Законі України «Про авторське право і суміжні права», у ст. 33 якого, зокрема передбачено право особливого роду (*sui generis*) на неоригінальні об'єкти, згенеровані комп'ютерною програмою [7, 358].

Так, згідно із ч. 1 ст. 33 Закону України «Про авторське право і суміжні права» об'єкт, що відрізняється від існуючих подібних об'єктів та утворений у результаті функціонування комп'ютерної програми без безпосередньої участі фізичної особи в утворенні цього об'єкта є неоригінальним об'єктом [3].

Відповідно ж до ч. 2 ст. 33 вказаного закону суб'єктами права особливого роду (*sui generis*) на неоригінальні об'єкти, згенеровані комп'ютерною програмою, можуть бути – автори такої комп'ютерної програми, їх спадкоємці, особи, яким автори чи їх спадкоємці передали

(відчужили) майнові права на комп'ютерну програму або правомірні користувачі комп'ютерної програми. Умови, що визначають належність права особливого роду до творів, згенерованих штучним інтелектом, також можуть бути визначені окремими договорами чи іншими правочинами [3].

Законодавцем визначено, що виникнення права особливого роду (*sui generis*) на неоригінальний об'єкт, згенерований комп'ютерною програмою, є наслідком факту його генерування, момент здійснення якого вважається початком дії цього права [3].

Важливим є те, що в результаті створення неоригінального об'єкта, згенерованого комп'ютерною програмою, особисті немайнові права не виникають. Виникають лише майнові права суб'єкта права, обсяг яких визначається ст. 12 Закону України «Про авторське право і суміжні права». Строк чинності майнових прав спливає через 25 років, що обчислюються з 1 січня року, наступного за роком, в якому згенеровано неоригінальний об'єкт.

Отже, проаналізувавши положення українського законодавства, констатуємо той факт, що штучний інтелект не може бути автором та мати авторські права на створені об'єкти, оскільки для отримання авторських прав необхідна творча та оригінальна діяльність фізичної особи. Водночас неоригінальні об'єкти, створені штучним інтелектом, підпадають під захист правом особливого роду (*sui generis*), а їх власниками визнаються власники виключних прав на відповідну комп'ютерну програму.

Література:

1. Бошицький Ю. Л. Поглиблення правової культури громадян як засіб оптимізації охорони інтелектуальної власності в Україні // *Часопис Київського університету права*. 2020. №2. С. 300-305.
2. Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні: схвал. розпорядженням Кабінету Міністрів України від 02.12.2020 р. № 1556-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-p> (дата звернення: 06.07.2024).
3. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 01.12.2022 р. № 2811-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20> (дата звернення: 06.07.2024).

4. Капіца Ю. М. Тексти, музика, зображення, що створюються штучним інтелектом: до визначення моделі правової охорони. *Інформація і право*. 2021. № 1(36). С. 45-54.
5. Дубняк М. В. Проблеми визначення правового режиму об'єктів, створених за допомогою технологій нейромереж. *Інформація і право*. 2019. № 4. С. 45-53.
6. Зеров К. О. Огляд теоретичних підходів щодо правової охорони об'єктів, згенерованих системами штучного інтелекту у сфері авторського права і суміжних прав. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2021. №6. С. 25-37.
7. Якубівський І. Є. Цивільно-правовий режим об'єктів, згенерованих штучним інтелектом. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*, 2024 Серія ПРАВО. Вип. 82: Ч 1. С. 355-361.

**ПРИНЦИП ЗМАГАЛЬНОСТІ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ
ЗА СУДОВОЮ РЕФОРМОЮ 1864 РОКУ**

Гаряга Олег Олександрович
аспірант, Вищий навчальний заклад
«Університет економіки та права «КРОК»
ORCID: 0000-0003-4016-3886

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3922

Судова реформа 1864 року була важливим елементом реформування загальноімперського законодавства середини ХІХ століття. Серед інших реформ того часу вона характеризувалася найбільшою послідовністю та завершеністю. В основу судової реформи закладені демократичні принципи судочинства, побудовані на основі західноєвропейського законодавства з урахуванням місцевих особливостей того часу. Запровадження нових принципів судочинства дало можливість підняти цивільний процес на якісно новий рівень. Одним з основоположних принципів цивільного судочинства був принцип змагальності [2, с. 46], який у поєднанні з іншими принципами заклав основи розвитку цивільного процесу у наступні роки.

Слід зауважити, що розпорядження цивільними правами було надано приватним особам. Саме їм належала ініціатива цивільного процесу, форми якого визначалися головним чином їхніми діями. Суд виявляв свою ініціативу лише у виняткових випадках, у яких це потрібно при публічно-правовому характері процесу. Наголошувалось, що сфера приватних інтересів у теорії за загальним правилом має бути закритою для втручання публічної влади. Втручання могло остаточно розладнати відносини сторін і порушити процес там, де справа ймовірно могла б вирішитися без суду, без розголосу та судових витрат. Цивільні відносини певною мірою відображали життя особи: процес розкривав окремі приватні аспекти її діяльності.

Разом з тим існувала окрема позиція стосовно здатності сторін з'ясувати обставини справи. Мова йде про те, що така можливість не завжди зустрічається на практиці. Для з'ясування справи потрібні пізнання в юриспруденції, тому що для цього необхідно перш за все вміти

правильно і точно побудувати позовні вимоги чи заперечення [3, с. 98]. Без цього сторона не зможе виграти справу, а суд з'ясувати обставини справи. Так само важливо було вміти підтвердити правильно побудовані вимоги чи встановити істину по справі.

З принципу змагальності випливало ряд особливостей. Не могло бути судового розгляду там, де немає позивача. Суд не провадить цивільних справ без прохання зацікавлених осіб [4, с. 343-344]. Вся ініціатива процесу належала приватним особам, а не суду. Суд зобов'язаний вирішити будь-яку суперечку, підвідомчу йому та заявлену в установленому порядку. Він не міг залишити позов без розгляду на тій підставі, що, на думку суду, предмет спору немає певної цінності. Навіть усунення після пред'явлення позову приводу, що викликав позов, не могло бути приводом до залишення позову без розгляду. У випадку, якщо виникала вимога про судові витрати, то для визначення ступеня правильності цих вимог суд мав розібрати, чи правильно було пред'явлено позов за тих обставин, які існували в момент його пред'явлення. Суд не повинен був виявляти та брати до уваги факти та докази, які не заявлені сторонами. Фактичний матеріал на вирішення надавався сторонами у законних формах процесу, а не виявлявся судом.

Характерно, що суд не повинен виходити за межі вимог сторін. Він не мав права присуджувати їм більше, ніж вони вимагали. Обумовлена на своєму початку та продовжена волею та дією сторін цивільна суперечка дозволялася на підставі дій не одного лише позивача і не одного лише відповідача, а на підставі сукупних дій того й іншого, оскільки односторонні пояснення кожного з них, взяті окремо, представляли б справу в хибному освітленні і не могли б бути належною підставою для остаточного рішення. Тому в усіх процесуальних діях передбачалась участь обидвох сторін («принцип взаємного вислуховування», тобто цивільний процес уможлиблював участь обох сторін у процесуальних діях). Але це проголошувалось не обов'язком, а лише правом сторін. Використання або невикористання його стороною не зупиняло розгляд справи.

Для суду обидві сторони визнавалися як рівноправні, а тому всі процесуальні дії проводились в присутності тих і інших [5, с. 39]. Без позивача не було й відповідача. Позивачем вважався той, хто ініціював позов шляхом пред'явлення позову, відповідачем ставав той, проти кого пред'явлено позов. Пред'явлення зустрічного позову розуміло участь сторін у якості двох ролей: позивача в одній справі та відповідача

в іншій. На всіх стадіях процесу сторони мали право розпоряджатися своєю справою на власний розсуд з дуже незначними обмеженнями, вони могли за взаємною згодою вирішувати суперечку присягою, третейським судом, закінчити справу примиренням [1, с. 171-172]. Однак для припинення спору за взаємною чи односторонньою згодою були необхідні: а) здатність спірного права до вільного розпорядження ним; б) здатність сторін розпоряджатися своїми правами; в) здатність позивачів передавати свої позови третім особам. Незважаючи на процесуальну свободу учасників спору, суд не діяв на розсуд і за вказівкою сторін. Його діяльність мала узгоджуватися із законами, особистою совістю та поданими сторонами матеріалами.

Водночас цивільне законодавство передбачало певні винятки із змагального начала, зумовлені необхідністю врахування громадського інтересу (забезпечення правового порядку), який переважав приватний інтерес і мав вирішальне значення. На зміну приватному інтересу приходить так звана офіційна ініціатива, що надавала суду право та обов'язок порушувати справи у випадках, зазначених у законі, тобто з власної ініціативи, не чекаючи на це ініціативи сторін. Це відбувалося у ході цивільного процесу, який вже тривав.

Прикладами таких ситуацій могли бути встановлення недійсності шлюбу, викриття кримінальних обставин, що проявилось під час провадження цивільної справи і котрі зобов'язують суд передачі їх прокурору з метою порушення кримінального переслідування, порушення переслідування за образу посадової особи, дисциплінарне провадження щодо дій підлеглих, право суду зупиняти словесне змагання сторін, коли обставини досить повно з'ясовано, зупиняти свідка, якщо він говорить про обставини, які не мають відношення до справи. Суд мав також право пропонувати сторонам і свідкам питання, необхідні для пояснення справи, з цією ж метою він мав право призначати огляд на місці й вимагати висновків обізнаних людей. Таке поєднання змагального та офіційного основ забезпечувало суду широкий простір для діяльності у процесі як з управління формальним його ходом (призначення термінів засідань, спрямування усних змагань тощо), і з матеріального розгляду справи.

Таким чином, проголошена реформа судочинства хоча й за своєю природою суперечила основам самодержавства, однак вона заклала демократичні принципи судочинства, запровадила новий суд, який мав всестановий характер, і був покликаний забезпечити належні гарантії справедливого і неупередженого судового розгляду.

Література:

1. Ковалишин О. Особливості цивільного процесу за Статутом цивільного судочинства 1864 року. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України*. 2017. Вип. 45. С. 166-175.
2. Нестерцова-Собакарь О. Вплив судової реформи 1864 року на розвиток цивільного судочинства в Україні. *Порівняльно-аналітичне право*. 2018. № 6. С. 44-47.
3. Нестерцова-Собакарь О. Статут цивільного судочинства 1864 року: історія прийняття, основні положення та його вплив на українські губернії. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2020. № 4. С. 95-100.
4. Правова система України: історія, стан та перспективи: у 5 т. Т. 1: *Методологічні та історико-теоретичні проблеми формування і розвитку правової системи України* / за заг. ред М. В. Цвіка, О. В. Петришина. Х.: Право, 2008. 728 с.
5. Слинько Д. Особливості розвитку процесуального права на українських землях у складі Російської імперії (кінець XVIII – початок ХХ ст.). *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. № 2. С. 37-42.

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВЛАДДЯ В УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ ПІСЛЯ СУДОВОЇ РЕФОРМИ 1864 РОКУ

Кельбя Стелла Георгіївна
кандидатка юридичних наук, доцентка,
деканеса юридичного факультету
Буковинського університету
ORCID: 0000-0002-1817-8160

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3923

У 1864 році на території російської імперії, до якої у той час входила значна частина українських земель, було запроваджено судову реформу. У колах імперського самодержавного режиму вже була усталена думка щодо необхідності реформування старої системи, оскільки вона була явно застарілою і не відповідала духу того часу. У зв'язку з цим створено спеціальну комісію, завданням якої стало напрацювання моделі судової реформи згідно найкращих західних зразків.

Безперечним результатом реформи стало те, що вона радикально змінила судоустрій, процесуальне і частково матеріальне право в державі. Вона проголосила принципи відділення судової влади від законодавчої,

виконавчої і адміністративної. Водночас закріплювались принципи незмінності і незалежності суддів, змагальність судочинства, усність, гласність, презумпція невинуватості і рівність всіх перед законом. Хоча проголошені демократичні засади йшли в розріз із природою самодержавного режиму, вони наближали судову систему до системи судочинства європейських країн.

Зазначені трансформації суттєво посприяли забезпеченню правовладдя й, хоча б на певний час, заклали демократичні основи правосуддя в державі. Особливо це помітно на прикладі зменшення державного тотального контролю у судовій владі, розмежуванні сфер і компетенції суду й адміністрації. Фактично передбачалось створення громадянського суспільства з рівноправними громадянами, а засобом досягнення цієї мети мали стати нові принципи організації суду і судочинства.

З метою забезпечення об'єктивного правосуддя реформою запроваджувався всестановий суд та інститут присяжних засідателів у окружних судах (для розгляду кримінальних справ); реорганізована прокуратура, що звільнялась від функцій загального нагляду й зосереджувалася на роботі в суді; засновувалась адвокатура; створено виборний мировий суд для розгляду менш важливих справ; засновано інститут судових слідчих, незалежних від поліції. Результатом нововведень стало формування якісно нового світогляду на роль особистості в суді. В суспільстві поступово закладалося уявлення про правову особистість, а не особистість, що потребує опіки. Обвинувачений, позивач і відповідач стали активними учасниками судового процесу і були наділені самостійними правами, які суд зобов'язаний був поважати.

Грунтовні переми в системі судоустрою знайшли відображення також у «Заснуванні судових установлень». Документом передбачалося створення двох судових систем: місцевих і загальних судів замість станових судових інституцій, що існували в попередні періоди. Слід зазначити, що до місцевих судів належали мирові судді і з'їзди мирових суддів у якості другої (апеляційної) інстанції. До загальних судів належали окружні суди і судові палати у якості апеляційної інстанції. Очолював всю цю систему Сенат, який проголошувався єдиною касаційною інстанцією для всіх судів імперії [1, с. 6].

Стаття 1 «Заснування судових установлень» офіційно проголосила принцип здійснення правосуддя тільки судом і закріпила відокремлення судової влади від адміністративної. Новостворені судові органи мали розглядати кримінальні і цивільні справи всіх підданих імперії, до якого б стану вони не відносились. Їхня діяльність будувалася на засадах

колегіальності, при цьому виняток становили тільки мирові судді, які розглядали справи одноосібно. Характерно, що справи розглядалися не більш ніж у двох інстанціях, межі діяльності кожної із них визначалися доволі чітко. Судові інституції створювались, виходячи із значущості розглянутих ними справ. Так, мирова юстиція призначалася для малозначних справ, а загальні суди – для справ, не обмежених ні тяжкістю злочину, ні цивільним позовом. Відмітимо, що скорочення числа судових інстанцій та розмежування їх компетенції суттєво прискорювало процес тогочасного судочинства.

Мировий суд створювався у повітах і містах [3, с. 211]. Мирові суди були виборними органами. Їх обирали повітові земські збори, а в містах – міські думи. Після виборів склад мирових суддів затверджувався Сенатом. Так само, як судді у загальних судах, мирові судді користувалися правом незмінності впродовж трьохлітнього терміну, тобто не могли бути звільнені або переведені з однієї місцевості в іншу без особистої згоди; тимчасове відсторонення суддів від посади могло бути тільки у випадку передачі їх до суду за вчинення злочину встановленого вироком кримінального суду, що набрав законної сили. Апеляційною інстанцією для мирових судів був з'їзд суддів, який мав право повторно розглянути справу з винесенням рішення [2, с. 48].

З метою розгляду кримінальних і цивільних справ, що виходили за межі компетенції мирових судів, було засновано загальні судові інституції, які склалися з двох судових інстанцій: окружного суду та судової палати. Окружний суд діяв у межах судового округу, який включав кілька повітів. Судова палата функціонувала у межах однієї або кількох губерній і об'єднувала визначену кількість судових округів [3, с. 214].

Голови та члени окружних судів і судових палат призначались імператором на основі відповідного подання міністра юстиції. Окружні суди були судами першої станції з кримінальних і цивільних справ, що виходили за межі компетенції мирових судів. У випадку розгляду справи, що пов'язана із державними чи посадовими злочинами, їх обов'язки виконували судові палати. Водночас вони були другою інстанцією для окружних судів. Судові палати засновувались у кожному окрузі, до складу якого входили губернії і структурно уміщували два департаменти – з цивільних і кримінальних справ.

Голови і члени зазначених департаментів призначались імператором за поданням міністра юстиції. Загальними зборами департаментів судової палати керував один з голів департаменту, який називався старшим головою. Судова палата стала апеляційною інстанцією по справах

окружних судів, розглянутих без участі присяжних засідателів. Водночас вона була першою інстанцією для розгляду державних, а також посадових злочинів, коли розгляд справ відбувався за участі коронного суду і станових представників. Поділ на судові округи умисно не збігався з адміністративно-територіальним поділом, що вважалося однією із заборук незалежності судової влади від адміністративної [3, с. 214]. Верховним касаційним судом для всіх місцевих і загальних судів був Сенат.

Отже, проголошені судовою реформою 1864 р. принципи гласності, змагальності, презумпції невинності, права на захист почали функціонувати як окремі інститути і стали важливими основами правовладдя. Заснований новий всестановий суд мав на меті надати підданам, незалежно від їх станової приналежності, гарантії неупередженого, справедливого і юридично вірного розгляду й вирішення справи.

Література:

1. Кравчук В. М. Історико-правові аспекти основ правового статусу суддів на українських землях у складі Російської імперії (кінець XVIII – початок XX століття). *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. № 4. С. 3-7.
2. Липитчук О. В., Лешкович Н. О. Суд і судочинство в Росії після судової реформи 1864 року. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Серія юридична. 2014. № 1. С. 44-54.
3. Судова влада в Україні: історичні витоки, закономірності, особливості розвитку / За редакцією І. Б. Усенка. Київ «Наукова думка». 2014. 502 с.

МЕТА ПРАВОВОГО СТИМУЛУ

Макаров Валерій Андрійович

Національний університет «Одеська юридична академія»

Інтернет-адреса публікації на сайті:

http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3911

Держава, закріплюючи норми права, дає можливість особі діяти в своїх інтересах і для задоволення власних потреб. При формуванні норми права держава, враховуючи соціально-економічні та політичні умови, визначає правила поведінки особи, які стають її ціллю. Обираючи варіант поведінки особа зазвичай обирає той, що найбільш відповідає її потребам і приводить до досягнення поставлених цілей. Враховуючи це, держава

намагається стимулювати особу до правомірної поведінки, направляти її діяльність у потрібне русло не перешкоджаючи суспільним інтересам. Будь-яка правова норма, яка містить правовий стимул, передбачає наявність відповідного правового обмеження в кореспондованій їй нормі права – не порушувати надану особі можливість, не перешкоджати особі в досягненні соціального блага. Правові стимули містять в собі можливості для максимально повного задоволення інтересів суб'єктів. Варто звернути увагу на визначення такої юридичної категорії, як «правовий стимул». На думку ряду дослідників, правовий стимул – є правове спонукання до законослухняного діяння, що створює для задоволення власних інтересів суб'єкта режим сприяння. Надавши визначення цьому юридичному явищу, для повного розуміння сутності правового стимулювання, слід звернутися до ознак цього процесу. Вони пов'язані зі сприятливими умовами для здійснення власних інтересів особистості, виражаються в обіцянці або надання цінностей, а іноді у скасуванні або зниженні міри позбавлення цінностей, повідомляють про розширення обсягу можливостей, свободи, спрямовані на впорядковану зміну суспільних відносин, виконують функцію розвитку соціальних зв'язків. Правові стимули, будучи спонукаючою причиною до дій у кінцевому результаті передбачають отримання особою відповідних благ [1, с. 162]. Т. О. Пікуля, вказує, що ціль правових стимулів полягає в тому, щоб визвати мотивацію, направлену на соціально активну поведінку, на високий результат дій, на забезпечення самостійності, свободи особи, на проявлення ініціативи [2, с. 205].

З огляду вищезазначеного можна сказати, що ціль правових стимулів – полягає в спонуканні до правомірної поведінки в результаті якої задовольняються відповідні потреби та інтереси як особи, так і суспільства в цілому. Цілі і об'єктивна необхідність використання правових стимулів полягають в тому, що у суспільства і держави існує нагальна потреба в соціально-корисній і активній поведінці суб'єктів права в різних сферах життєдіяльності. Подібні потреби створюють передумови для встановлення в законодавстві відповідних правових стимулів, які покликані впливати на поведінку суб'єктів в бажаному для суспільства і держави напрямку, спонукати особистість діяти певним чином. Звідси особливість правового стимулювання полягає в тому, що обрана суб'єктом форма поведінки відповідає цілям стимулювання, цілям тих, хто цю ситуацію створював. Правове стимулювання необхідно для взаємовигідного розвитку соціальних зв'язків [3, с. 54].

Отже, ціль правових стимулів визначається як мотивація фізичних і юридичних осіб до вчинення суспільно корисних дій, утримання від протиправної поведінки. У залежності від сфери суспільної діяльності ціль правових стимулів можна класифікувати за різними критеріями.

Література:

1. Смолярова М. Л. Поняття та сутність стимулів у трудовому праві. Науковий вісник Херсонського державного університету. Юридичні науки. 2017. Вип. 5, т. 1. С. 162.
2. Калюжний Р. А., Лапка О. Я., Пікуля Т. О. Правові стимули в механізмі правового стимулювання : монографія. Київ : Леся, 2013. С. 205.
3. Красовська В. Г. Дія правових стимулів та обмежень в механізмі правового регулювання. Часопис Київського університету права. 2009. № 1. С. 54.

ПРОФЕСІОНАЛІЗАЦІЯ СУДДІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СЕРЕДНЬОВІЧНОМУ ЦЕРКОВНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Савченко Денис Олександрович
аспірант кафедри теорії та історії держави і права
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету
ORCID: 0009-0006-3064-9400

Науковий керівник: Шевченко Анатолій Євгенійович
доктор юридичних наук, професор
Державного податкового університету

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3924

УДК 348

Суддівські повноваження церковних ієрархів (архідияконів, єпископів, архієпископів, папи) чітко прописані в канонічному праві [1, с. 37-43; 2, с. 49-52]. Оскільки звернення до церковного правосуддя на всіх рівнях протягом Середніх віків постійно зростали, прелати вимушені були в певних випадках передавати, «делегувати» частину своїх повноважень (в тому числі суддівських) членам своєї курії, так званим «officialis». Найчастіше це відбувалося у разі відсутності ординарія на підвладній території (архідияконстві, діоцезі, церковній провінції), –

призначався генеральний вікарій, якому надавалась повна (а не лише суддівська) влада відповідного прелата. Збережені записи з Пізи 1230-х років свідчать про те, що суд місцевого архієпископа вже був організований на таких засадах. Однак, як це було звичайно в Італії протягом Середньовіччя, в церковному суді Пізи не робилося різниці між офіціалом та генеральним вікарієм єпископа, а суддю суду називали «вікарієм», а не «офіціалом» [3, с. 256, 262]. Подібна модель буде панувати в середньовічному угорському королівстві [4, с. 433, 440-452].

Згодом суддівські повноваження були відокремлені від усіх решта, з кінця XII століття вони передаватимуться особливій категорії посадовців – «офіціалам». Офіціал був головним суддею єпископа, який проводив регулярні засідання суду. Цей тип судової організації зафіксовано у французькому і польському королівствах [4, с. 435-440]. Наприкінці XII та на початку XIII століть у багатьох, якщо не в більшості діоцезів Західної Європи були встановлені офіціаліте (постійно діючі церковні трибунали), а судова система Церкви стала світом професіоналів – службовців, які мали відповідати насамперед освітнім вимогам до кандидатів [5, с. 29-37].

Єпископські офіціали були альтер-его єпископа у делегованих їм справах, апеляція від офіціала до єпископа була не можлива, – дії і рішення офіціала вважалися діями і рішеннями єпископа, тому апелювати на них було необхідно до вищої інстанції, архієпископського суду. Архієпископський суд (офіціаліте) діоцеза Йорк розробив внутрішню апеляційну систему, щоб запобігти негайній передачі клопотань про перегляд судових постанов наступній інстанції – в папську курію. Звичайна справа в першій інстанції розглядалася б генеральним комісаром офіціала. Апеляція на рішення генерального комісара підлягала розгляду спеціального комісара, щоб рішення самого офіціала залишалися для другої чи навіть третьої інстанції [3, с. 260-261]. Таким чином намагалися забезпечити можливість перегляду рішень у суді, не змушуючи сторони здійснювати важку подорож до папської курії.

Також це свідчить, що у відправленні правосуддя офіціал не був єдиним суддею ординарного церковного суду. Спеціальні уповноважені («комісари») офіціала були постійно діючими суддями, деінде вони вели процеси частіше ніж це робив офіціал. На думку , фактичний розподіл юрисдикції між офіціаліте і справами, що розглядались єпископом особисто (за законом обидві юрисдикції, здається, однакові), потребує подальшого вивчення [3, с. 262]. Сучасні дослідники схильні визнати, що єпископи залишали на свій розсуд серйозні кримінальні і квазікримінальні справи (включно з ерессю) [6, с. 9-20].

Офіціали ніколи не мали окремої самостійної юрисдикції, як це відбулось з юрисдикцією архідияконів у попередні століття. Офіціал міг бути звільнений єпископом у будь-який час і без пояснення причин. Звичайно, багато офіціалів залишалися на посаді протягом усього часу, допоки залишався при владі єпископ, який їх призначив. Офіціал був важливою частиною єпископського судового адміністрування, діяльність середньовічних офіціаліте свідчить про зростання професіоналізації у відправленні правосуддя в середньовічному церковному судочинстві.

Література:

1. Санжаров В. А. Інституційне оформлення папського правосуддя з повноправною юрисдикцією у XIV столітті: Римська Рота. *Актуальні проблеми держави і права*. 2022. № 93. С. 37-43. DOI <https://doi.org/10.32837/apdp.v0i93.3312>.
2. Мацелик М. О., Санжаров В. А., Санжарова Г. Ф. Папське судочинство в класичне Середньовіччя: Апостольська Пенітенціарія. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 5. С. 49-52. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-5/9>.
3. Donahue C. The Ecclesiastical Courts: Introduction. *The History of Courts and Procedure in Medieval Canon Law* / ed. W. Hartmann, K. Pennington. Washington: The Catholic University of America Press, 2016. P. 247-299.
4. Erdo P. Ecclesiastical Procedure in Eastern Central Europe. *The History of Courts and Procedure in Medieval Canon Law* / ed. W. Hartmann, K. Pennington. Washington: The Catholic University of America Press, 2016. P. 426-462.
5. Шевченко А. Є. Англійський середньовічний церковний суд: низова місцева ланка церковного судочинства. *Ірпінський юридичний часопис. Серія: право*. 2024. Вип. 2 (15). С. 29-37. DOI [https://doi.org/10.33244/2617-4154.2\(15\).2024.29-37](https://doi.org/10.33244/2617-4154.2(15).2024.29-37).
6. Мацелик М. О., Бинюк Н. М., Санжарова Г. Ф. Середньовічне церковне судочинство: цивільний та кримінальний процеси. *Ірпінський юридичний часопис. Серія: право*. 2022. Вип. 1 (8). С. 9-20. DOI [https://doi.org/10.33244/2617-4154.1\(8\).2022.9-20](https://doi.org/10.33244/2617-4154.1(8).2022.9-20).

ОСОБЛИВОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ НАСЕЛЕННЯ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ У 1920-1930 РОКАХ

Чижов В.С.

*аспірант кафедри історії України,
археології та спеціальних галузей історичних наук,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка*

Науковий керівник: Старка В.В.

*доктор історичних наук, професор,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка*

Інтернет-адреса публікації на сайті:

http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3926

Якщо додержуватися жорсткого розподілу міжвоєнного галицького населення на національні спільноти, що сформувалися, то досить важко усвідомлювати особливості української політики польської влади, котра одночасно прагнула полонізувати галицьких українців, визнавала факт осмисленої приналежності галицьких українців до української нації і не ставила задачу полонізувати українців-галичан з глибокою національною самосвідомістю. Також, часом тяжко зрозуміти активну національно-просвітницьку діяльність українського боку по відношенню до, на його думку, українців, яка, здається, переслідувала ціль переконати цих українців, що вони дійсно є українцями. Така подвійність позицій наложувала вагомий слід на польсько-українські відносини у Східній Галичині і слугувала постійним фоном процесів державної асиміляції українського суспільства. До 50% з майже п'яти з половиною мільйонів жителів Східної Галичини аж до самого 1939 р. знаходилися поза зоною впливу польського, єврейського та українського сучасних національних розмовників. Багато мешканців сіл і містечок практично не зазнавали жодного зовнішнього впливу, який би мав корені з поза меж сільської громади, чи то від держави, чи то від структур національного руху. До половини делегатів галицького селянства не мали чітко вираженої сучасної національної самосвідомості і були об'єктом боротьби за «душі» польських і українських націоналістів. Нажаль, немає повної визначеності щодо могутності національного самоусвідомлення у тих галичан, що

заявили про свою польську чи українську приналежність. Значна частка населення Галичини лише формально зараховувала себе до якоїсь національності, що не гарантувало обов'язкової наявності сучасної національної самосвідомості. В результаті цього перебіг державної інтеграції мали обмежений вплив на значну частину населення Східної Галичини.

Національний вибір галичан без сучасної національної самосвідомості міг справити серйозний вплив на кількісне співвідношення польського і українського населення Східної Галичини і, відповідно визначити національну приналежність цієї території у майбутньому. Український та польський національні рухи рівною мірою претендували на цих людей, котрі могли зберігати відданість традиційній донаціональній самосвідомості або піддатися впливу польської чи української пропаганди. Наявність у руках польських націоналістів Східної Галичини адміністративного ресурсу і сильної державної підтримки врівноважувалася або навіть могла поступатися енергії кількісно більшого у Галичині українського національного табору, котрий усі свої зусилля зосередив саме тут. Для польського уряду і польського націоналістичного табору на загальнодержавному рівні Східна Галичина була хоча і важливою, але лише однією з віддалених і відсталих окраїн. Специфіка змішаного польсько-українського прикордоння, якомога дальше розташування сільського і містечкового населення від великих міських центрів з їхніми розвинутими націоналістичними спільнотами, подібність українських і польських галицьких діалектів, приналежність греко-католицької церкви і польської католицької церкви до одної всесвітньої католицької церкви, традиційна близькість галицьких українських сільських жителів з польськими селянами-мазурами, як частини єдиного селянського соціуму, антипатії до міста, панів, шляхти і в деяких випадках до євреїв, а також зберігання традиційних патерналістських зв'язків між родами крупної землевласницької аристократії Галичини з потомками своїх колишніх кріпосних у багатьох випадках призводили до появи у галицьких селян імунітету до будь-якої національної ідеології. Додаткові труднощі до розгляду запитання про національну самосвідомість уносило існування таких перехідних національних груп і підгруп, як «ходачкова шляхта», етнічні русини або українці-католики, їх ще також називали «латинники», і етнічні поляки – греко-католики. Як і насамперед, у 1920-1930-ті рр. були поширені узвичаєні терміни самовизначення, такі як «тутейші», «місцеві», «католики», «грекокатолики», «русини», «руські», «мазури», частими були ситуації, коли опитуваним взагалі було складно якось назвати себе.

Русинську термінологію ще у 1920-ті рр. активно використовували викладачі української державної гімназії в Станіславові, які навчали В. Макара, особливо коли вони спілкувалися з селянами. Про те, що перехід селянського і міського населення Східної Галичини до теперішньої національної самосвідомості і використання сучасних національних термінів не закінчувалися до самого вересня 1939 р., свідчать дані польської поліції. Зокрема, як доповідав вищому начальству повітовий комендант у Тернополі, греко-католицький священник Петро Івахов у селі Заруд'ї у січні 1939 р. зазвав своїх парафіян називатися не русинами, а українцями, і переконував їх, що бути греко-католиком – це те саме, що бути українцем. Це безпосередньо свідчить про те, що в парафії П. Івахова навіть напередодні приєднання Західної України до складу Української РСР у парафіян ще було поширене русинське національне самовизначення і приналежність до греко-католицької церкви могла не обов'язково прирівнюватися з належністю до української нації. У результаті цього в 1920-1930ті рр. відповідь на питання про приналежність визначеної особи до польської чи української національності у Східній Галичині часто залежала від того, хто його ставив, представник польського чи українського табору. Надзвичайно яскраво це помітилося під час державного перепису населення. За даними Варшавського інституту національних проблем, у деяких галицьких повітах у ході перепису 1931 р. до 20% жителів, які були греко-католиками, були зачислені, як католики і приписані до польської національності через польські прізвища. Це стало допустимим не лише через цілеспрямовані дії державної адміністрації чи приналежність частини етнічних поляків до греко-католицької церкви, а і в деяких ситуаціях напевно через те, що ці «поляки» не звертали уваги, які рубрики вони заповнюють, бо вони взагалі мало проявляли інтерес, яку національність чи релігію їм припишуть. Про це безпосередньо свідчить випадок судового розгляду справи проти одного малого адміністративного службовця українця, який, діючи суто формально, писав до листів опитування те, що йому казали опитувані. Багато делегатів польської меншості його зміни зазначали, що балакають «поруську» або «як усі», тобто тією мовою, що і більшість людей у цьому населеному пункті, котрі були українцями або русинами. Доволі прикметно, що допитувані на судовому засіданні місцеві поляки у багатьох випадках асоціювали себе з місцевою польсько-українською змішаною общиною і розуміли з превеликими складнощами або взагалі не розуміли, коли їх питалися, чи розмовляють вони на польській мові. Навряд чи слід мати сумніви, що подібну відповідь «як усі» могли дати і багато етнічних українців,

які жили по селах, де більшість була польською, або етнічних поляків і українців порівну. Величезні прибічники як польського, так і українського обрання, які вже були у галицькому селі в цей час, могли справити лише обмежений вплив на своїх односельчан. Часто вони самі походили з цієї ж громади, а їхня ментальність поєднувала у собі весь комплекс традиційних уявлень і цінностей з невеликою домішкою сучасних ідей та символів. Доволі показовою у цьому відношенні є акція підпалів польських господарств, організована членами ОУН у Радохові у 1930 р. Вони спалили газдівство двох польських переселенців, які приїхали до села у 1920ті рр. у рамках державної програми польської колонізації Східної Галичини, але не стали хвилювати місцевих поляків, які жили тут здавна і складали 30% мешканців села. Ці 30% польських мешканців були для місцевих українських націоналістів своїми, а вороже ставлення до нещодавно прибулих колоністів виникало перш за все з переконання, що вони захопили землю, яка мусила перейти місцевим жителям, а не міжетнічною ворожнечею. Про обмеженість політичного і національного світогляду українських активістів у галицькому селі опосередковано свідчать події вересня 1939 р., коли виявилось, що багато сільських прибічників комуністів і ОУН доволі нечітко уявляли, що за армія йде зі сходу і якою є її ідеологія.

Література:

1. О. Алексєєв // Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. – 2012. – Вип. 5. – С. 3-9.
2. Гісем О. В. Історія України в таблицях : [навч. видання] / О. Гісем, О. Мартинюк, О. Трухан. – Харків : «Клуб Сімейного Дозвілля», 2007. – 560 с.
3. Олексій Мандзяк // Всеукраїнський наук. журнал «Мандрівець». – 2008. – № 1. – С. 4-18.
4. Сергійчук В. Нескорена Церква. Подвижництво греко-католиків України в боротьбі за віру і державу. Київ 2001.
5. Федорів Ю. Історія Церкви в Україні. Люблін 1991.

ЗМІСТ

Теорія держави і права. Філософія права

Ванджурак Роман Васильович

РОЛЬ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ ПРИ ФОРМУВАННІ
ВНУТРІШНЬОГО ПЕРЕКОНАННЯ СУБ'ЄКТІВ
ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ.....3

Лукашевич Сергій Миколайович

СУДОВИЙ РОЗСУД – ЯК ОСОБЛИВИЙ ВИД
ПРАВОЗАСТОСОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: НАУКОВИЙ ДИСКУРС.....6

**Конституційне право. Конституційне процесуальне право.
Адміністративне право. Адміністративне процесуальне право.
Митне та податкове право. Міжнародне право. Муніципальне право**

Гажурова Ольга Вікторівна

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВА ЗАБОРОНА КАТУВАНЬ
НА УНІВЕРСАЛЬНОМУ РІВНІ.....10

Христинченко Євгеній Олександрович

ШЛЯХИ РОЗВИТКУ КОРПОРАТИВНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ
ПЕРСОНАЛУ ДЕРЖАВНОЇ МИТНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ.....14

**Цивільне та сімейне право. Цивільне процесуальне право.
Комерційне право. Житлове право. Зобов'язальне право. Міжнародне
приватне право. Трудове право та право соціального забезпечення**

Ткаченко Кирило Леонідович

ОКРЕМЕ ПРОВАДЖЕННЯ ТА ЙОГО ДОПОМІЖНА РОЛЬ В
ПИТАННЯХ СУДОВОГО ЗАХИСТУ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ ЩОДО
ЗЕМЕЛЬНОЇ ДІЛЯНКИ У СПАДКОВИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ.....17

**Кримінальне право. Кримінальне процесуальне право.
Криміналістика. Кримінологія. Кримінально-виконавче право.
Медичне право. Судові та правоохоронні органи. Адвокатура**

Жук Ілона Василівна

ДО ПРОБЛЕМИ РОЗМЕЖУВАННЯ
СЕКСУАЛЬНОГО НАСИЛЬСТВА ЩОДО
ДІТЕЙ ТА РОЗБЕЩЕННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ.....23

Косохатько Богдан Сергійович

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЇ ЗІБРАНОЇ
З ВІДКРИТИХ ДЖЕРЕЛ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ВОЄННИХ
ЗЛОЧИНІВ В УМОВАХ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ.....26

Невеніцин Євген Валерійович

ВІЙСЬКОВІ КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ:
АНАЛІЗ СТАТИСТИКИ ТА СУДОВОЇ ПРАКТИКИ.....34

Оробець Ігор Васильович

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНСТИТУТУ
АДВОКАТСЬКОГО РОЗСЛІДУВАННЯ.....38

**Господарське право. Господарське процесуальне право.
Екологічне право. Земельне право. Аграрне право.
Фінансове право. Банківське право**

Драгунцов Борис Борисович

ПІДПРИЄМНИЦЬКА ОСВІТА ЯК СКЛАДОВА
ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ.....42

Товкун Людмила Вікторівна

СТРАТЕГІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ ЩОДО
РОЗВИТКУ ФІНАНСОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УКРАЇНІ.....45

**Право інтелектуальної власності та його захист.
Інформаційне право. Інформаційні технології**

Тараненко Олег Миколайович

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОБ'ЄКТІВ
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ, СТВОРЕНИХ
ЗА ДОПОМОГОЮ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ
В УКРАЇНСЬКОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ.....50

Історія держави і права. Історія політичних і правових вчень

Гаряга Олег Олександрович

ПРИНЦИП ЗМАГАЛЬНОСТІ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ
ЗА СУДОВОЮ РЕФОРМОЮ 1864 РОКУ.....55

Кельба Стелла Георгіївна

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВЛАДДЯ В УКРАЇНСЬКИХ
ЗЕМЛЯХ ПІСЛЯ СУДОВОЇ РЕФОРМИ 1864 РОКУ.....58

Макаров Валерій Андрійович

МЕТА ПРАВОВОГО СТИМУЛУ.....61

Савченко Денис Олександрович

ПРОФЕСІОНАЛІЗАЦІЯ СУДДІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
В СЕРЕДНЬОВІЧНОМУ ЦЕРКОВНОМУ СУДОЧИНСТВІ.....63

Історія становлення української державності

Чижев В.С.

ОСОБЛИВОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ
НАСЕЛЕННЯ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ У 1920-1930 РОКАХ.....66

Міжнародні наукові інтернет-конференції
юридичного та історичного спрямування

Актуальні дослідження правової та історичної науки

Випуск 63

МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВОЇ
ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ

www.lex-line.com.ua

11-12 липня 2024 р.

Наукове видання

«Актуальні дослідження правової та історичної науки»

Рік заснування – 2018

Видання виходить 10 разів на рік

Відповідальний за випуск *У.О. Русенко*
Комп'ютерне верстання *О.В. Ковальський*

Підписано до друку 20.07.2024
Формат 60x84/16. Папір офсетний. Друк на дублікаторі.
Умов.-друк. арк. 4,5. Обл.-вид. Арк 4,95.
Тираж 50 прим.

ГО «Наукова спільнота»
46027, Україна, м. Тернопіль, вул. Загребельна, 23
Ідентифікаційний код 41522543
тел. +380979074970
E-mail: rusenkos@ukr.net

Віддруковано ФО-П Шпак В.Б.
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до
Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів
видавничої продукції серія ДК№7599 від 10.02.2022р.
Тел. 097 299 38 99
E-mail: tooums@ukr.net

